

75

IOAN D. FILITTI

**AVOCAT
FOST DEPUTAT**

POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

ȘI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**ATITUDINEA EI IN
CONFLICTUL EUROPEAN**

**1915
BUCUREȘTI**

25 BANI EXEMPLARUL.

POLITICA EXTERNĂ
A ROMÂNIEI ȘI ATITUDINEA
EI IN CONFLICTUL EUROPEAN

S.13175.

No. 5024.

IOAN D. FILITTI

AVOCAT

FOST DEPUTAT

S.13175

POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

ȘI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ATITUDINEA EI ÎN CONFLICTUL EUROPEAN

1915
BUCUREȘTI

13175

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BIBL. UNIV. CLUJ-SIGIU
Nr. 6515-1943

In această broșură se reproduc toate articolele publicate în «Noua revistă română» No. 24/914, 1/914, 12/914, 13/914, 14—15/914, 16/914 și 23/915, de sub direcțiunea d-lui profesor universitar C. Rădulescu-Motru; și în ziarul «Moldova» de sub direcțiunea d-lui P. P. Carp No. 21/915.

Ele întregesc un studiu serios și nepărtinitor asupra cestiunii capitale care este la ordinea zilei.

Cu cea mai adâncă convingere și cu un suflet, a cărui curățenie mi-o cunosc toți, dedic această publicație României apelând la judecata dreaptă a tuturilor românilor.

IOAN D. FILITTI.

15 Martie, 1915.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI ¹

I.

O schimbare serioasă s'a produs în curentele opiniei publice românești cu privire la politica din afară a țării.

Până aproape de recentele evenimente din balcani politica externă pasiona, în genere, foarte puțin publicul.

Înțeleapta conducere a politicii de stat a regelui Carol I., în neșitate de dezvoltării interioare a regatului român, menținerea *statului quo* balcanic hotărâtă de marile puteri în vederea echilibrului european; și în parte somnolența (deși intermitentă) a popoarelor balcanice erau cauzele unei adevărate apatii a opiniei publice.

Iu afară de aceasta, amărăciunea resimțită de România la 1878 când *Rusia*, cu tot concursul important al trupelor române contra vitejiei lui Osman Pașa, a rupt din trupul țării districtele *Basarabiei meridionale*, ne-a împins fatalmente la o legătură strânsă cu Austro-Ungaria, puterea rivală a Rusiei în afacerile balcanice.

România, înconjurată de o Turcie slabă, de două mari puteri rivale și de mici state ce abia începeau să se deștepte din somnul letargiei orientale, provocată de stăpânirea Turcilor, se simțea asigurată, într'un astfel de cadru politic, de o neutralitate liniștită și favorabilă dezvoltării economice.

Sentimentul acesta căpătase chiar un caracter de mare siguranță așa încât opinia publică mai nu se preocupa de politica externă fiindcă nu descoperea încă un plan de acțiune în peninsula balcanică, și nu întrezărea posibilitatea unei reacțiuni bruște contra politicii ungurești de desnaționalizarea românilor din Transilvania,

¹ Articolul scris și publicat în Aprilie-Mai 1914.

ceea ce ar fi însemnat o atitudine ostilă contra marelui puteri rivale a acelei socotită de noi dușmană (Rusia).

Se poate zice că războiul ruso-japonez și dezastrul militar de atunci al Rusiei au fost pentru statul român un prim moment de trezire.

Înțelegerea împărățiilor austro-ruse la Mürstegg apărea, după înfrângerea Rusiei, ca o dovadă că Rusia nu înțelege să renunțe *la planul ambițios de a stăpâni în peninsula balcanică — fie direct, mai ales, prin ocuparea Constantinopolului, fie indirect de o camdată prin înălțarea statelor slave cu zdrobirea puterii turcești.*

Nu se putea explica înțelegerea Rusiei cu Austria decât prin considerațiunea că Rusia — în prevederea reținerii forțelor militare în războiul contra japonezilor la așa mare depărtare — căuta o împăcare *cu rivala sa din Balcani*, tocmai pentru ca nimic să nu se schimbe în lipsă și *fără participarea ei.*

Considerațiunea, care explica atitudinea Rusiei față de Austria, în vederea cu precizie, deci, că politica sa externă continuă să urmărească acelaș scop determinat în peninsula balcanică, anume: *amestecul ei în Balcani*, intervenția ei în contra Turciei sub pretextul înlăturării fanatismului păgân, în realitate *mărirea țărilor slave și înlocuirea puterii turcești cu influența și stăpânirea rurească la Constantinopol.*

Pe de altă parte pactul dela Mürstegg mai lasă ca să se întrevedă că rivalitatea celor două imperii poate înceta, și că prin o înțelegere e cu putință să se stabilească o acțiune de împărțirea peninsulei balcanice în două sfere de influență, astfel ca *Rusia să dicteze în partea orientală, iar Austro-Ungaria să domine prin coastele Bosniei, Herțegovinei și Albaniei marea Adriatică.*

Opiniunea publică mai luminată începea chiar să se întrebe ce orientare va avea politica română față de acțiunea Rusiei pentru mărirea Bulgariei și stăpânirea Bosforului, și față de acțiunea Austro-Ungariei, care nu vedea interes să ajute la mărirea noastră, din cauza *spectrului Transilvaniei.* — Bine înțeles întrebarea era încă timidă și discretă.

II.

Anexarea definitivă a Bosniei-Herțegovinei, cu repercuțiunea în Rusia a acestui act diplomatic, a fost un *moment zguduitor* în atențiunea Rusiei și a popoarelor slave.

În adevăr, prin proclamarea unirei definitive a celor două provincii cu monarhia habsburgică și prin *evacuarea sangiacului Novi-Bazar*, încolțea în gândurile împărăției slave și ale slavi lor balcanici ideia că politica austriacă tinde să domine prin marea Adriatică partea occidentală a peninsulei, înghesuind Serbia fără drum la mare, și dă a înțelege că *retrocedarea* sangiacului înseamnă posibilitatea menținerii dominațiunii turcești în Macedonia, dorită de sârbi și de bulgari.

Rusia, în special, era frământată de gândul că acțiunea Austro-Ungariei întunecă prestigiul puterii slave în Balcani.

În România, din contră, evenimentele au contribuit mai mult să zăpăcească lumea; căci, dacă, deoparte, menținerea stăpânirii molatice a Turciei în Macedonia părea a satisface ideia echilibrării ambițiunilor panbulgărești; pe de altă parte *părăsirea* decătore Austro-Ungaria a *drumului la Salonic* prin Novi-Bazar, impunea întrebarea: dacă Austro-Ungaria nu intenționează a *netezi drumul Bulgariei* prin Macedonia la Salonic, și a face din o Bulgarie mărită un *tampon viguros contra Rusiei* în Balcani.

În timp, însă, ce *Rusia imperialistă și penslavistă* își rostogolea gândurile pentru a găsi mijlocul de a întoarce lovitura Austriei, de odată *Italia* intră în acțiune directă și brutală contra Turciei, spre a-și apropia Tripolitania.

Impresia acestui eveniment a fost în România de favorabilă Italiei și *curentul sentimental* de protestare contra acțiunii militare a Italiei, evident nejustificată în drept, s'a manifestat astfel din cauza lipsei unei politici concrete cu privire la chestiunea orientală în atingere cu interesele României, ca stat politic și ca reazem al naționalității românești.

Deși mai târziu — când Italienii, spre a sili voința Turciei, ocupau insulele de lângă coastele Turciei și intrigau în țările balcanice agitându-le pentru a alarma Stanbulul — fulgera în mințile cugetătorilor noțiunea modificărei viitoare a hărței peninsulei balcanice, opiniunea publică română era departo de o preocupare intensivă

de politică din afară fiindcă nu exista o concepțiune netedă și un plan croit pentru realizarea ei.

De aceea România, cu toată vecinătatea teatrului de războiu ce se pregătea, exclusă decătre cele două mari puteri rivale din jocul lor în politica orientală. *pipăia în vag.*

III.

Nimic n'a servit mai mult proiectele balcanice ale Rusiei ca războiul Italiei contra Turciei, fiindcă nimic nu putea fi mai propice pentru clocotirea ambițiunilor militare și naționaliste ale statelor din Balcani, decât vederea risipirei și neputinței forțelor turcești față de loviturile Italiei, decât deducțiunea că tripla alianță nu mai consideră integritatea imperiului otoman că o dogmă intangibilă.

Din capul locului am avut convingerea că atacul și lovitura dată Turciei de Italia, vor fi antemergătoarele viitorului războiu de sfășiere a Turciei.

Explicarea genezei actului militar al Italiei este folositoare pentru a înțelege cu pătrundere consecințele lui.

Regatul italian, putere din tripla alianță, a avut totdeauna interesul puternic să vegheze mișcările politice ale Austro-Ungariei și să se împotrivească tendinței Austriace de a prepondera în marea Adriatică, cu deosebire prin așezarea dominațiunei ei pe aproape întreg țărmul estic al mării Adriatice (și deci pe teritoriul apusean al peninsulei balcanice). În apărarea acestui interes Italia a cultivat raporturi strânse de amicitie politică cu Rusia, invocând ostentativ aceste raporturi ca să precizeze pozițiunea sa în echilibrul oriental și mediteran.

Politica italiană convenea minunat Rusiei, fiindcă lega mișcările Austro-Ungariei și îi oferea prilejul de a întreține discordia între ambele puteri din tripla alianță.

Politica Italiei se arată foarte abilă, încât dacă Austro-Ungaria ar fi comis greșala de a se instala în Salonic (după cum se întrezărea la început), ar fi căzut într'o cursă profitabilă Italiei și Rusiei.

Intr'adevăr, instalarea Austro-Ungariei la Salonic și perspectiva ca să creeze o flotă și în Marea Egee ar fi îndreptățit pretențiunile Italiei să ocupe coastole Albaniei (la Valona) și să revindico stă-

pânirea Mării Adriatice prin închiderea canalului de Otranto între Brindisi și Vallona.

Pozițiunea Austro-Ungariei devenea atunci critică : micșorată și închisă în Marea Adriatică, înconjurată în peninsula balcanică de rivalitatea Rusiei și de ura țărilor balcanice, monarhia habsburgică s'ar fi văzut expusă la neîncetate frământări și agitațiuni periculoase, în timp ce Italia se consolida ca putere — maritimă covârșitoare în *Golful Venetiei* (Italienii pe la începutul evului modern numeau Marea Adriatică il Golfo di Venezia).—Acest lucru l-a prevăzut monarhia dualistă, și atunci a încolțit bine politica care s'a tradus în fapt prin : a) Anexarea definitivă a provinciilor Bosnia Herzegovina. b) Pătrunderea culturală și religioasă în Albania, cu scopul evident de a-și marca situațiunea preponderantă în Marea Adriatică — situațiune—bazată *pe stăpânirea* peninsulei istrice (cu porturile Trieste și Pola) și a țărmului Adriatic prin Fiume Zara, Spalato, Ragusa și Cattaro, precum și *pe influența* în Albania, prin mijlocul căreia avea să se împotrivescă la închiderea Mării Adriatice.

c) Favorizarea mării Bulgarii în detrimentul Serbiei și în contra veleităților rusești de a domina în Balcani ca suzerană tutelară a țărilor slave.

Acest plan politic al Austriei, și pe care îl învedera anexiunea provinciilor administrate dela congresul din Berlin, precum și părăsirea drumului la Salonic, lăsa Italia nemulțumită de vreme ce Austro-Ungaria se împlânta definitiv pe litoralul Adriaticeii, desvălându-și totdeodată planul organizării unei flote mari de războiu în portul militar dela Pola.

De altmintreli nemulțumirea Italiei mai era întreținută și de spectacolul rolului ei cam negativ în sfera triplei alianței, căci pe când acțiunea Germaniei, în Maroc, Constantinople și Asia Mică, și acțiunea Austro-Ungariei în orientul Europei probau sau aduceau foloase pentru ele, Italia apărea numai în rolul de asistentă la desfășurarea activității de puteri mondiale efective ale aliatelor sale; ba ceva mai mult, contribuia, prin alipirea ei de constelația imperiilor centrale, la dezvoltarea puterei care dețino sub sceptrul său Trentul, Triestul și tot litoralul răsăritean al Adriaticeii (din care în special Istria și Dalmația aparținuseră Venetiei, până la congresul din Viena 1815).

Era frecăturilor și chiar a conflictelor dintre Austria și Italia

putea să nască din această situațiune și să ducă la disolvarea tripiei alianței¹.

Atunci se produce, după credința mea, intervenția politicei realiste și viguroase a Imperiului german: Italia este suggestionată de planul ocupării Tripolitaniei, spre ași afirma rolul de putere colonială, este suggestionată de ideea creșterii situațiunii sale în *largul* Mediteranei.

Războiul de cucerire colonială și desfășurarea flotei în Mediterana sustrăgeau Italia, oarecum, dela gândurile ei de nemulțumire contra Austriei în special.

Dar Italia a simțit curând greutatea și piedicile anexării Tripolitaniei fără învoirea Sultanului, suzeranul și protectorul religios al populațiunilor; de aceea a pus în mișcare flota sa în apele turcești și în deosebi abilitățile sale diplomatice în Balcani, care au reușit să răscolească sufletele și să aprindă speranța vie a împrăștierii stăpânirii turcești din Macedonia și Tracia.

In acelaș timp Rusia, care pândea momentul de a-și redobândi prestigiul și influența în Balcani, împreună cu *Francia,* care urmărea confederarea statelor slave spre a stăvilii mersul tot înainte al Germaniei în Asia Mică prin ajutorul Constantinopolului, *găsesc* cea mai bună ocazie, în favorul unirii statelor balcanice și a concentrării lor în lupta comună contra Turciei, pentru ca prin zdrobirea acesteia să se atingă preponderența germană în Orient.

Înlănțuirea logică a faptelor este impresionantă: așa dar năpustirea Italiei asupra Turciei pentru impunerea anexiunii Tripolitaniei, a suggestionat și precipitat fatalmente războiul statelor balcanice, aliate împotriva Turciei.

IV.

Cum a surprins România declarațiunea de războiu a alianței balcanice?

Trebuie să o recunoaștem și să o spunem verde: nepregătită și nedumerită a fost adevărata situațiune politică în care s'a aflat România.

¹ Articolul de față era conceput și scris în cea mai mare parte, înainte de supravinerea evenimentelor întâmplato în Albania și care justifica afirmațiunea de ciocnire a intereselor austro-italiene acolo, pentru dominațiunea cheei Mării Adriatice.

Soarta favorabilă a armatelor aliate ducea fatalmente, prin mărirea și imputernicirea Bulgariei în special, la ruperea echilibrului forțelor.

Dar Rusia și Franța acordau pe față cea mai completă protecțiune statelor balcanice, fiindcă contribuiseră la înfăptuirea alianței în scopul ce am precizat mai sus, de a atinge expansiunea și preponderența Germaniei în Asia Mică prin ajutorul Constantinopolului.

Austria o simțiam cu toții încurcată într'o înfinitate de ite diplomatice; Italia nu avea simpatie pentru Turcia, atât din cauza războiului tripolitan cât și din cauza rivalității intereselor italo-austriace în vestul peninsulei balcanice.

Și România, singură și paralizată de acțiunile contradictorii ale Rusiei și Austro-Ungariei, stătea smirna și privea cu ochii fixi la formula: «Desrobirea popoarelor creștine».

— Două evenimente au contribuit la soluțiunea cestiunei orientale, prin pacea dela București: repercuțiunea activității diplomatice a Austro-Ungariei și influența acțiunii Germaniei.

Alianța balcanică forma neîndoios un pericol pentru Austro-Ungaria, de oarece odată Turcia sdorbită și împărțită între statele balcanice, printre cari predominau statele slave, aceste state și mai cu seamă Serbia la Marea Adriatică alungau penetrațiunea Austro-Ungariei în Balcani și o expuneau la frământările populațiilor sale sârbe de lângă un mare regat sârb, a cărui ambiție militară se mărea și mai mult cu accesul la Marea Adriatică.

Așa se explică toată străduința și energia diplomației austriace ca să spargă blocul balcanic, opunând interesele Bulgariei celor sârbești în Macedonia.

Germania, la rândul ei, cu simțul realist al politicei sale, văzând situațiunea critică a Turciei a avut o acțiune paralelă cu aceia a Austro-Ungariei, dar neșovăită și precisă: împingerea Greciei la Salonic spre a o pune în conflict neapărat cu Bulgaria, și totdeodată susținerea României pentru a restrânge zona de preponderență exclusiv slavă în Balcani.

Evenimentele au dictat țarei noastre, *izolată*, prudența de a aștepta desfășurarea lor, și improjurările fericite au menținut desfășurarea aproape inevitabilă a evenimentelor.

Dar, dacă ele luau o altă întorsătură?

Momentul a venit să ne punem întrebarea capitală : Care trebuie să fie politica exterioară a României ?

Să ne încredințăm pedepplin că suntem datori să dăm atențiune covârșitoare politicei exterioare, fiindcă circumstanțele actuale indică probleme grave : și că *neutralitatea adormită* nê-ar putea cauza un rău imens.

Statele balcanice nu numai că au eșit din letargia lor, dar manifestă multă energie și dorința neînfrântă de a se întregi.

Puterile din Europa: Germania, Rusia, Franța și chiar Austro-Ungaria caută apropierea și alianța cu noi.

Tocmai acest joc de întrecere al puterilor pentru fixarea prieteniei noastre politice — datorit firește prestigiului militar și diplomatic pus în relief prin evoluțiunile armatei noastre pe câmpiile bulgare și prin încheerea păcei sub conducerea guvernului român — este un semn vădit că o fierbere politică este în clo-cote, *că se proiectează prefaceri politice însemnate.*

Deci nu mai putem rămâne nedumiriți și nepregătiți : formula simplă a neutralității nu mai este în stare ca să ne satisfacă.

■ Dacă, până la un timp a fost chiar utilă și profund legitimată politica cumpănită de neutralitate bine-voitoare, inaugurată de regele Carol într'o țară în care statul modern era la începutul organizării lui, și în vecinătatea a două puteri rivale, cari înțelegeau să se măsoare între ele pentru întâetate ; astăzi, și de acum înainte, față de ambițiunile bulgare și față de acuitatea cestiunei Românilor din țările subjugate, față de consolidarea celorlalte state balcanice și față de tendința pronunțată, în politica europeană de a se înlocui rivalitaten austro-rusă cu duelul de preponderanța între cele două grupe de alianțe europene, România are datoria să părăsească expectativa și să adopte o politică definită, clară, precisă și să întrețină o activitate diplomatică metodică.

Izolarea și neutralitatea nu mai pot constitui politica cea mai favorabilă României.

Izolarea a fost condamnată de însuși poporul care a adoptat-o. Anglia a părăsit, precum știe, acea *splendidă izolare* pe care o justificau, pe vremuri, puterea sa maritimă încă nedisputabilă și politica sa colonială fără rivală.

Mărirea colosală a forțelor militare și năvale ale Germaniei precum și expansiunea comercială germană ; preponderanța politică mondială la care aspira Germania și supremația europeană ambi-

ționată de către statele din Tripla-alianță, au determinat Anglia să părăsească *izolarea* și să închege grupa Triplei-înțelegeri.

Prin urmare izolarea politică a pierdut orice înțeles, și României, deși stat mic, se cade încă mai puțin să experimenteze o politică negativă.

Neutralitatea bine-voitoare, am văzut în războiul balcanic ce consecințe era să aibă pentru noi; de altfel intervenția militară în Bulgaria, revendicarea politice de echilibru în Balcani și rolul afirmat de noi în pacea dela București, înlătură cu desăvârșire sistemul politic al neutralității, ce nu are înțeles decât pentru țări ca Elveția, Olanda, Belgia.

V.

Dacă izolare, dacă neutralitate adormită nu mai e posibilă, ce politică externă urmează a face România, în conformitate cu interesele ei și cu aspirațiunile legitime ale naționalității române?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu toată aparența ei, cestiunea este complicată, foarte delicată, și este nevoie ca judecata fermă să întărească impulsivitatea sentimentului.

Intrebarea este unde poate tinde politica României ca stat național și militar?

Și ea se impune ca o concluziune firească a considerațiunilor precedente.

Ne-o cere în acelaș timp fatalitatea pozițiunei noastre geografice și fatalitatea caracterului etnic.

Cert este că România trebuie să admită, ca un interes vital, *împiedecarea desnaționalizei* românilor din țările supuse.

Apărarea existenței macedo-românilor — cei mai puțin numeroși dintre românii răspândiți — a format al doilea punct cardinal în atitudinea ce am avut în conflictul balcanic și la congresul păcei din București.

Tot cu atât cuvânt, dacă nu mai mult chiar, *existența românilor din Transilvania, Bucovina, Basarabia și păstrarea naționalității lor*, interesează statul român în grad suprem, și ne obligă să veghem ca *întărirea noastră să fie în folosul lor*, precum *menținerea lor să fie în folosul nostru*.

Ca stat național și popor unitar suntem datori a avea o *politică națională* în favoarea conaționalilor ce locuiesc în țările înconjurătoare: nu încapă discuțiune.

Această politică poate să constituiască o politică ambițioasă, dar nu se aseamănă cu *politică de cucerire și subjugare*.

Italia, în *concertul triplei-alianțe*, nu a părăsit acțiunea ei de *apărare a italienilor din Austria*: se vorbește mereu de cererea de înființare a unei academii italienești la Triest.

Rusia neîncetat, și chiar acum de curând, *a revendicat dreptul* de a lua apărarea slavilor năpăstuiți din Turcia, Austria și Ungaria.

Puterile coloniale nu odată, ci de nenumărate ori, au intervenit în mod foarte energic pentru protegurea supușilor din diferite țări.

Se înțelege că nu ne putem compara cu Rusia, cu Italia și cu celelalte imperii coloniale.

Dar această considerațiune nu poate fi o cauză de renunțare la politica inexorabilă a neamului nostru; ea trebuie numai să fie un motiv puternic pentru închegarea unei alianțe sau unei înțelegeri prin ajutorul căreia să obținem un rezultat concret și eficace.

Dintre românii cu vitalitate, care trăesc sub dominațiunea străină, transilvănenii, cu toată coeziunea și organizarea lor, *au rămas* și astăzi expuși loviturilor de desnaționalizare.

Nu se poate contesta iarăși cât de grea, cât de apăsătoare, *cât de nimicitoare* a fost și este *stăpânirea rusească în Basarabia*, după chipul și asemănarea absolutismului autocrației.

Deși în Transilvania stăpânirea străină se exercită incomparabil mult mai de mult timp decât în Basarabia, românii, fiind mai numeroși și mai plini de viață, stau încă în picioare—este adevărat, dar totuși pericolul naționalității lor este mare, deoarece statul și poporul ungur nutresc împotriva românilor ura de rasă.

Pe când rușii *adâncesc în tăcere* pe basarabeni, fie prin regimul administrativ și polițienesc, fie prin ignoranța în care îi mențin, ortodoxismul comun din Rusia și Basarabia înlătură necesitatea unei acțiuni politice contra celor nesuprimați.

Din contra catolicismul din Ungaria poate atinge prin influența lui politică sufletul român.

Și cum în Transilvania și Banat există, acum, cel mai mare sâmbure de românism împrejurul nostru, urmează să ne ațintim cu stăruință într'acolo privirile noastre.

— Până astăzi alipirea noastră de Austro-Ungaria ne-a împiedecat firește dela o *acțiune politică de stat*, consistând a *apăra pe românii dinprejur, a sprijini naționalitatea lor și a le întări rezistența economică.*

— Va trebui să începem această acțiune politică.

De sigur o politică foarte gravă, fiindcă se îndreaptă contra interesului politico-teritorial al unui stat mare.

Realizarea unei asemenea politici constituie o *problemă însemnată*; deci: reclamă o atențiune deosebită, un studiu special, o expunere cugetată și recugetată.

— Pentru moment *facem analiza* scopului activității noastre politice în afară; pentru moment *căutăm a determina* o directivă pozitivă în atitudinea exterioară a statului român.

Or, noua față a lucrurilor ne dictează, am văzut, un rol nou. ✓
Ca stat național trebuie să avem o politică națională română, în vederea asigurării existenței naționalității române pentru propria noastră conservare.

În afară de aceasta situațiunea țării ne mai impune și o țintă ca stat militar. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fără, însă, o forță militară considerabilă și solid orgnizată, nu putem aspira la rolul de *sprijinitor al românilor de pretutindenii*; fără această putere reală suntem amenințați de ura și invidia ungarilor și bulgarilor.

Să nu închidem ochii; să nu ne înșălăm cu iluzia sentimentelor frumoase, atât de periculoase în sfera realităților politice!

Oricât de utilă, din punct de vedere al relațiilor economice, și oricât de simpatică, din punct de vedere al ideilor, ar putea fi acțiunea în favoarea strângerei relațiilor balcanice, *am comite o greșală imensă* dacă ne-am lăsa duși de *curentul ilusionist al confederațiunei tuturor statelor balcanice cu noi.*

Niciodată nu vom căpăta dela bulgari dragoste sau prietenie: *niciodată bulgarii nu vor uita Dobrogea*; niciodată nu vor părăsi gândul revanșei!

Mărindu-se și imputernicindu-se, Bulgaria va pândi mereu momentul ca să ne provoace, și chiar să ne lovească dacă ne va surprinde nepregătiți. *Neconținut îi vom găsi dispuși să ne amenințe între focurile lor și ale ungarilor, în cazul când am intra în conflict militar cu aceștia.*

Prin urmare o necesitate imperioasă există pentru noi ca să posedăm o armată perfecționată și bine condusă; să dispunem de o flotilă superioară pe Dunăre pentru apărarea țărmlui nostru inferior, și să creiăm o flotă serioasă împrejurul portului nostru maritim.

Să fim tari ca să ne apărăm; să fim și mai tari ca să putem, în sistemul înțelegărilor sau alianțelor noastre, pretinde dreptul la viață națională a românilor supuși suveranității străine.

12—20 Mai 1914.

ROMÂNIA ÎN CONFLICTUL EUROPEAN

I.

Au trecut mai mult de 4 luni dela publicarea, în numerele 24 (vol. XV) și 1 (vol. XVI) 1914 din *Noua revistă Română*, condusă de d-nul profesor universitar Const. R. Motru, a articolului meu intitulat «*Politica externă a României*». BCU Cluj / Central University Library Cluj

Să-mi fie permis a reproduce din acel articol, ca introducere, câteva fraze profetice învederând seriozitatea reflexiunilor mele :

«*Să ne încredințăm că suntem datori a da atențiune covârșitoare politicei exterioare, fiindcă circumstanțele actuale indică probleme grave de rezolvat în interesul nostru, așa că neutralitatea adormită ne-ar putea cauza un rău imens*».

«*Jocul de întrecere al puterilor pentru fixarea prieteniei noastre politice — datorit firește prestigiul militar și diplomatic pus în relief prin evoluțiunile armatei noastre pe câmpiile bulgare și prin încheierea păcii sub conducerea guvernului român este un semn vădit că o fierbere politică este în clocote, că se proiectează prefaceri politice însemnate*».

«*...Astăzi și de acum înainte, față de ambițiunile bulgare și față de acuitatea cestiunei românilor transilvăneni: față de consolidarea celorlalte state balcanice și față de tendința*

pronunțată, în politica europeană, de a se înlocui rivalitatea austro-rusă cu duelul de preponderență între cele două grupe de alianțe europene, România are datoria să părăsească *expectativa și să adopte o politică definită, clară, precisă, întreținând o activitate diplomatică metodică*».

«Fără însă o forță militară considerabilă și solid organizată, nu putem aspira la rolul de sprijinitor al Românilor de pretutindeni; fără această putere suntem amenințați de ura și invidia Ungurilor și a Bulgarilor».

Niciodată nu vom căpăta dela Bulgari dragoste sau prietenie; niciodată Bulgarii nu vor uita Dobrogea, niciodată nu vor părăsi gândul revanșei».

Astfel dar ochii minței vedeau, de acum 4 luni ¹, ajunul unor prefaceri politice însemnate, și necesitatea ca statul nostru să reprezinte o forță militară considerabilă, fiindcă în situațiunea noastră geografică atât de grea mai avem în față dușmănia politicei de stat a ungarilor și invidia nestinsă a bulgarilor.

Aceste prevederi nu trebuesc considerate ca rezultatul unei simple *vedenii*. În logica înlănțuire a faptelor istorice, observațiunea atentă desprinde fatalitatea acestor evenimente.

Am arătat în primul articol în ce mod proiectele balcanice ale Rusiei (și anume: *înălțarea statelor slave, zdrobirea totală a puterii turcești și înlocuirea ei cu preponderența rusă la Constantinopol*) au fost servite de războiul Italiei contra Turciei pentru cucerirea Tripolitaniei.

Dar cu toată victoria statelor balcanice aliate contra turcilor, cu toate rezultatele uimitoare ale acestui război pentru statele mici, un eveniment considerabil a lovit adânc prestigiul Rusiei și a atins interesele de căpetenie ale Serbiei: anume spărtura alianței bulgaro-sârbă și ciocnirea rivalităților dintre bulgari, sârbi și greci în Macedonia.

¹ A vedea și articolul «Drepturile României în criza balcanică» publicat în revista juridică «Dreptul» dela 17 Ian. 1913, tradus în franțuzește de d-nul Al. A. O. Sturdza cu o prefață și imprimat la Paris sub titlul «La question Bulgaro-Roumaine».

Evenimentul coprindea în sine o consecință firească: micșorarea simțitoare a puterii de influență în Balcani a pravoslavniciei Impărății.

Intr'adevăr Rusia pierdea terenul la Constantinopol, unde se așezau bazele unei înțelegeri turco-bulgare, Serbia se vedea închisă și înghesuită, fără răsufare la mare, așa că întreg prestigiul slavismului scădea în Orient.— Pe când dimpotrivă Germania prin Constantinopol și Austro-Ungaria prin Sofia își păstrau influența politică și economică, cea dintâi având drumul important în Asia mică, iar cea de a doua penetrațiunea liniștită în Albania în vederea unui *puternic condominium* cu Italia asupra mării Adriatice.

Aflându-se într'o atare situațiune, Rusia și Serbia erau silite să facă tot posibilul pentru a răsturna calculul politic al Austro-Germanilor și pentru a obține plămânul mării.

Ceeace reușise să înfăptuiască alianța statelor balcanice, fusese ideea de întregire a naționalității lor.

Rusia, și în urma ei Franța, spre a răpune pe aliata prețioasă a Germaniei, au sugerat statelor balcanice principiul naționalității ca bază politică necesară vieții lor, cu îndatorirea să lupte contra Turciei, s'o nimicească, spre a elibera pe conaționali supuși dominațiunii otomane, anexând teritoriile locuite de dânșii.

De atunci Rusia și Serbia s'au legat de aceiași ideie.

Serbia, dupe pacea dela București, și-a întors privirile spre Bosnia-Herțegovina, către un ideal național de întregirea patriei sârbești cu eșire la mare. — Rusia, la rândul ei, nutrea un vădit interes să împingă și să încurajeze Serbia în această direcțiune, fiindcă *acțiunea sârbească în Bosnia Herțegovina avea menirea să izbească cumplit în împărțirea dualistă*, prin tendința dislocării unor provincii teritoriale importante din conglomeratul politic al Habsburgilor și prin instalarea la marea Adriatică a unei viitoare puteri maritime slave, avangardă a colosului rusesc.

Nu încapă îndoială că, între coastele orientale ale Italiei și o coastă considerabilă balcano-slavă a Adriaticeii, puterea

maritimă și comercială a Austro-Ungariei ar fi fost înăbușită.

Ținta de atins și planul de executare impunându-se cu o fatalitate neînlăturabilă Sârbilor, era de prevăzut că acest popor va păși în acțiune cu admirabila sa tenacitate.

Din nenorocire, Sârbii aveau să se arunce la lucru cu o vigoare barbară (*fără alegerea mijloacelor și după metoda balcanică în Macedonia*), așa în cât asasinatul perechei moștenitoare a tronului habsburgic, în condițiunile teribile revelate de instrucția complotului, risca grozav să devină sorginta unor mari catastrofe.

Intr'adevăr urmărind, dupe încheierea păcei dela București, marele proces de rivalitate dintre Rusia și Austria; inducând din necesitatea istorică a faptelor împingerea sârborusă spre Adriatică prin acțiunea sârbo-muntenegreană contra Albaniei și prin opera separațiunei Bosniei-Herțegovinei pentru reconstituirea Mării Serbiei, nu era imposibil a se deduce realitatea unor consecințe grave. De exemplu:

a) Că Rusia va căuta, cu o mare cerbicie, să împlinească un plan al Triplei-înțelegeri de zdrobirea puterei germane, preponderantă la Constantinopol (și deci prin Dardanele în Asia-mică), și a puterei germano-austriacă încercând cu o continuitate nedesmințită ca, prin cheia Adriaticei și prin țărmlul de vest al peninsulei balcanice, să apese greu în cumpăna echilibrului mediteranean.

b) Că prin comunitatea scopului și acțiunei în Balcani se va staibili, pe d'asupra Bulgariei și Turciei, o strânsă solidaritate de interese între Rusia și Serbia.

c) Că lovitura dată sau încercată contra Serbiei, în cursul executărei planului de a separa și anexa Bosnia-Herțegovina, de a libera Albania de sub influența Austriei, va fi repercutată în Rusia de așa fel că atunci conflictul dintre Serbia și Austro-Ungaria se va transforma într'un conflict între Rusia și Austria, cu alte cuvinte într'o formidabilă conflagrațiune generală.

Cuvintele profetice, ce am reprodus la început, au cu atât

mai mult caracterul unei adevărate profetii cu cât ele se întemeiază, așa dar, pe rațiuni dictate de cauzalitatea faptelor. Invocarea lor acum poate contribui să pună pe deplin în vază înțelesul istoric al evenimentelor în care trăim.

II.

Care trebuiesc să fie rolul și datoria României în actualul conflict european ?

Ce problemă ! Ce mare și grea problemă ! de oare-ce, cu toată vibranta exploziune a sentimentului național din țară, cu toată aparența de justificare absolută a atitudinii noastre în favoarea triplei-înțelegeri, mă văd silit să afirm din nou, *cu curaj*, că cestiunea este foarte complicată și delicată, că nu există o *imperioasă necesitate* pentru ca atitudinea noastră să fie ostilă Germaniei și favorabilă Rusiei, atingerea idealului național nefiind condiționată de intrarea noastră în acțiune contra germanilor.

Sunt mai mult de două luni dela primele declarațiuni de război, când, aflându-mă în străinătate și scrutându-mi judecata, am împărtășit compatrioților, în societate cărora mă găseam, această impresiune a mea conștientă, bazată pe patru mari convingeri :

1. Superioritatea militară și politică a Germaniei, care va face victorios statul cel mai bine organizat din lume.

2. Atitudinea neutrală și interesul superior politic al Italiei de a nu merge cu Tripla-înțelegere.

3. *Ostilitatea periculoasă a Bulgariei în spatele nostru.*

4. *Gravitatea extremă a mării și întinderii nelimitată a Slavilor împrejurul nostru :* Colosul rusesc la est până la Prut și gurile Dunărei, la nord prin Bucovina, Galiția și întreaga Polonie, în jos pe Marea Neagră cu dominațiunea Constantinopolului și a Dardanelor ; Sârbii la sud-vest până la mările Adriatică și Egeă, Bulgarii la sud cu cea mai mare parte din Macedonia, Tracia și Dobrogea !

Incontestabil, România are și trebuie să păstreze ca țintă reîntregirea neamului român, încheierea unui stat mare format din Muntenia, Moldova, Transilvania, Basarabia, Bucovina și Dobrogea.

Țința, însă, trebuie urmărită cu toți sortii izbândeii *definitive* și fără riscul aventurilor.

În momentul când Austro-Ungaria a intrat în luptă cu Serbia și era puternic atacată de Rusia, s'a deșteptat în spiritul multora ideea *cucericeii ușoare* a Transilvaniei și Bucovinei, prin ocuparea lor militară în înțelegere deplină cu Rusia și cu celelalte puteri ale Triplei înțelegeri.

A părut firesc să nu existe pentru luarea Transilvaniei și Bucovinei de cât o singură soluțiune netedă: mergerea cu rușii pentru cucerirea lor. — Dar, pentru alipirea provinciilor noastre și formarea marelui regat român nu ajunge a încheia acum o înțelegere de *cooperare* cu rușii, nu ajunge a trimite armată de ocupațiune și a declara anexate acele țări.

Mai sunt neapărate două condițiuni esențiale :

Menținerea cu putere militară a ocupațiunii și contractarea pentru multă vreme a unei alianțe ofensive și defensive cu Rusia.

Or, în ipoteza cea mai favorabilă a triumfului militar serios al rușilor contra austro-ungarilor, și după încheierea păceii chiar în condițiunile cele mai grele pentru monarhia dualistă, ungurii totuș nu vor renunța să se reîntoarcă contra noastră și vom avea tot-odată în spate pe bulgari urmărind luarea Dobrogei. — Rușii, în urma încheierii păceii favorabile lor și prin care ar dobândi parte din Bucovina, Galiția, Polonia austriacă etc., vor dori să rămână liniștiți, pentru-că bulgarii, dupe victoriile rusești, se vor reconcilia cu Rusia, o vor ajuta să se instaleze definitiv la Constantinopol, și toți slavii reconcilați se vor mări, coprinzând toată peninsula balcanică între marea Neagră, marea Egeă, marea Adriatică, Bosfor și Dunăre, astel că nu va mai exista *nici un motiv* pentru ruși ca să facă sacrificii pentru menținerea puterii noastre, mai ales că în viitor noi am mai avea o sin-

gură năzuință națională: *Basarabia smulsă și stăpânită de ruși.*

Soluțiunea de a lua Transilvania și Bucovina cu ajutorul rușilor nu poate deci fi priimită cu ușurință și admisă ca inevitabilă și indispensabilă, după cum este în aparență.

Suntem un stat mic și nu putem, în vălmășagul marilor state atât de puternice, să jucăm, fără adâncă cugetare și mare prevedere de viitor, soarta regatului român.

— Analizând rând pe rând cele patru formule în care se concentrează convingerile pe cari îmi bazez judecata concluziunii mele generale, sper să confirm imediat observațiunile de mai sus referitoare la *pericolul cooperării armate cu rușii.*

1. *Superioritatea militară a Germaniei* este un fapt precis pe care nimeni nu-l poate serios tăgădui.

Superba și admirabila armată franceză; mulțimea nemăsurată a armatei rusești; mica și însuflețita armată belgiană la spatele cetăților întărite; trupele de elită date în ajutor de Englitera și colosala flotă engleză n'au reușit, nu reușesc și nu vor reuși să zdrobească armata germană. Din contra germanii, luptând pe trei fronturi, s'au instalat în Belgia, ocupă nordul și nord-estul Franței cu o armată strașnică de atac și contra-atac, și, pe teatrul operațiunilor dela răsărit, ținând viguros în respect pe ruși la frontierele Prusiei orientale pe teritoriul polonez, uniți cu austro-ungarii îi împing mereu pentru a-i goni din Austria și a-i învălui în Polonia.

Această putere armată atât de colosală, cu o disciplină neînfrântă și sub o conducere unitară și metodică, constituie un adversar atât de mare și o forță așa de respectabilă, încât trebuia să intre și trebuie să intre foarte mult în calculul probabilităților celor mai pozitive și mai sigure victoria definitivă a germanilor și probabilitatea dictării păcii în interesul lor.

Cum dar, atunci, ar fi posibil să ne menținem în Transilvania mai ales, peste linia Carpaților, în fața puterii germane, contra căroră am fi luptat ca dușman, potrivit legăturilor ofensive și defensive ce am fi stabilit cu rușii?

Este prin urmare la mîntea omului că o legătură cu Rusia, contra austro-germanilor, pentru cucerirea Transilvaniei și Bucovinei; că o luptă militară alături de rușii pentru ocuparea scumpelor noastre provincii, ne-ar atrage cele mai teribile dezastre în cazul victoriei finale a armatelor germane, căci ne-am găsi slăbiți, alături de o Rusie neputincioasă, față de puterea germanilor care ne-ar nimici ocupațiunea din Transilvania și Bucovina, și ar mai permite pe d'asupra bulgarilor să ne atace dela spate, luându-ne întreaga Dobroge și închizându-ne drumul la mare.

2. *Ostilitatea periculoasă a Bulgariei în spatele nostru*: n'o putem trece cu vederea în cazul intrării noastre în acțiune, fără a ne orbi în chip criminal. Bunul simț cel mai elementar demonstrează evidența interesului divergent al Bulgariei, care pîndește momentul revanșei de anul trecut și care dorește ocuparea Dobrogei, pentru a precumpăni eventuala noastră mărire cu Transilvania și Bucovina.

N'am avut anul trecut, în congresul păcii dela București, pe lângă motivul întăririi graniței dobrogene, ca cel mai puternic argument al României *afirmarea necesității echilibrului forțelor*, spre a ocupa Noua Dobroge și a împedea lărgirea prea mare a fruntariilor Bulgariei? Cum să admitem acum că bulgarii vor privi indiferenți la mărirea noastră și că ei — popor ambițios — vor renunța la ideea revanșei?

Se aduc într'adevăr două argumente pentru a se înlătura obiecțiunea imperioasă a atacului primejdios al Bulgariei:

Că *Rusia nu ar permite* bulgarilor această ofensivă și că *li se va da* ca compensațiune Macedonia.

Ambele argumente sunt fără fundament solid — Desigur, Bulgaria ne va ataca, mai ales, în cazul victoriei germano-austriacă, adică atunci când Rusia nu va mai fi în măsură să se încrunte cu eficacitate în fața bulgarilor.

Dar în ipoteza victoriei rusești? Am atins acest punct de privire asupra desfășurării evenimentelor, când am arătat pericolul pentru noi al reconcilierii slavilor victorioși și al pierderii Dobrogei, ca preț al împăcării bulgaro-ruso-sârbe

ce va asigura Rusiei Constantinopolul, Bulgariei Tracia cu Andrianopolul și Macedonia cu Salonic, iar Sârbo-muntenegrenilor Bosnia, Herțegovina, parte din Dalmația și Albania.

Voi cerceta la vale, cu mai multă amploare, cestiunea victoriei slave și a consecințelor întinderii colosale a lumei slave, și acolo problema va fi scrutată în totalitatea ei.

În ori-ce caz, însă, pericolul ostilității bulgare este o realitate indiscutabilă și trebuie să privim bine în față eventualitatea de a ne afla între două focuri inamice: ale ungarilor și ale bulgarilor.

Cel de al doilea argument, invocat contra temerei justificată a unui atac bulgar, ar consta din posibilitatea unei compensațiuni oferite Bulgariei, în schimbul neutralității sale binevoitoare față de noi, adică a Macedoniei.

Nu știu dacă ideia ofertei diplomatice în acest sens a fost serios examinată în cercurile competente.

Cred însă, cu tărie, că atât Rusia cât și guvernul român n'au săvârșit imprudența unei asemenea demers diplomatic.

Cea mai mare parte din Macedonia (Kosovo, Prizrend, Kumanova, Ouskoub, Ichtip, Koeprii, Dibra, Negotin, Ochidra, Monastir, Bitolia) *se găsește în stăpânirea Serbiei* pe baza tractatului dela București; *restul* coprinzând Drama, Serres, Salonicul, Ghevgheli, Vodena, Veria, Kastoria, Koniza, Metzovo, Ianina, *se află în stăpânirea Greciei* în virtutea aceluiaș tractat.

Să fie serios atunci a se vorbi despre o asemenea compensațiune?

Este admisibil ca România, spre a obține neutralitatea Bulgariei, să impună Serbiei și Greciei sacrificiile acestea și să ceară ea însăși nimicirea operei înfăptuită prin pacea dela București?

Serbia, chiar victorioasă contra Austriei, și după anexarea Bosniei, Herțegovinei, i s'ar putea cere sacrificiul Macedoniei râvnită de bulgari, în urma grelelor și sleitoarelor lupte susținute de ea contra Turciei și Austriei?

N'ar fi o iluziune prea fantastică credința că bulgarii, în

sufletul cărora fierbe atâta pasiune de revanșă contra noastră, ar sta de vorvă cu noi și ar consimți să ne lase a cuceri Transilvania și Bucovina cu speranță că, în urmă, vor obține Macedonia dela Serbia și Grecia ?

Dar cu ce ochi ne-ar privi Serbia și Grecia, puse în cușent de o asemenea propunere ?

Dacă n'aș fi auzit însumi, în repetite rânduri, formulându-se argumentul compensațiunei Macedoniei, n'aș fi fost în stare să admit serios posibilitatea lui.

Mi se pare cu adevărat inutil a mai combate o teză diplomatică așa de șubredă.

Gravitatea extremă a măririi și întinderii nelimitată a slavilor împrejurul nostru.

Din luptele uriașe între armatele combatante de azi, se înțelege că se așteaptă încă și azi ca rezultat ori victoria germanilor ori triumful Triplei-Înțelegeri.

M'am rostit asupra convingerei mele despre victoria germană, întemeiată pe constatarea *organizării uimitoare a statului german, pe neîncrederea în forța numărului rusesc, și adaog pe ineficacitatea concursului militar și maritim al Angliei.*

Cea de a două forță militară, serioasă prin calitățile ei splendide, este cea franceză, dar rămâne inferioară celei germane.

Dacă poporul francez luptă cu avântul său eroic, cu elanul de indignare contra împrejurării de fapt că, din cauza declarațiunei de război au fost atacați întâi și că o parte din Franța este cucerită militărește, apoi și omenirea germană toată luptă cu o însuflețire, mărită de gândul că două mari state (Rusia și Anglia) îi amenință existența ca putere mondială, prin stăpânirea ce ele exercită în canalul Mânecei și în canalul de Suez, și prin posibilitatea stăpânirii Bosforului ce i-ar închide drumul spre Asia.

Germanii nu fac astăzi, ca la 1866 și 1870, război militar de cucerire și de fondare a unui imperiu unitar, ci duc un război de rasă, un război al întregului popor german.

Cu însuflețirea germanilor nu se poate compara decât elanul frumos al poporului francez, mândru de o civilizație veche care a adus servicii imense omenirii. — Dar elanul francez pentru apărarea teritoriului Franței este scontat mai mult în profitul *Englitterei, care râvnește anexarea coloniilor germane și doborârea puterii maritime și comerciale germane, și în folosul ambiției Rusiei care urmărește cuceriri teritoriale și înlăturarea rivalității germane la Constantinopol, prin așezarea imperialismului slav pe malurile Bosforului.*

— Să ne punem totuși acum în ipoteza victoriei rusești contra austro-ungarilor, în ipoteza triumfului general al Triplei-Înțelegeri, căci nu tăgăduesc că poate intra în calculul probabilităților.

Ei bine, înfrângerea Austro-Ungarilor permițând cucerirea de către ruși a Bucovinei, Galiției, Poloniei austriace etc., și a instalării Sârbo-Muntenegrene în Bosnia, Herțegovina, parte din Dalmația și Albania, ar putea să fie semnalul desfacerei habsburgice.

Noi românii, intrați în acțiune alături de ruși, am ocupa Transilvania și Bucovina.

Rezultatul păcii ar fi dictat, pentru orientul Europei, de către ruși, ceea ce ar însemna: *că ei vor întinde stăpânirea lor până în Moravia, că apoi ei, în unire cu toți slavii din Balcani, reconcilați sub sclipitoarea egidă militară a Rusiei, vor scoate pe turci din Constantinopol, așa că harta Europei orientale se va prezenta în modul următor: De la marea Baltică, prin întreaga Polonie, prin Galiția, Bucovina, Basarabia, Marea Neagră și Bosforul, va domina imensitatea rusă, prelungindu-se în Asia mare prin Turkestan și Siberia până la Oceanul Pacific și în Asia mică prin Armenia, Mesopotamia, Persia până la Oceanul Indian.*

Intre Dunăre, Marea Neagră, Marea de Marmara, Marea Egee, va exista o Bulgarie mare și ambițioasă. Spre sud vest se va înființa o Serbie mare cu o bogată și prețioasă coastă a Mării Adriatice, coprinzând parte din Albania,

Muntenegru, Bosnia, Herțegovina și chiar o parte din Dalmația. Intreaga peninsulă balcanică va fi slavă ; Marea Neagră va fi o mare curat rusă.

România, cu Transilvania și parte din Bucovina, se va găsi înconjurată din trei părți de un vast ocean slav, fără eșire directă la mare, și învecinându-se spre nord-vest cu o Ungarie dușmană și dornică de răzbunare.

Rusia, stăpână în Balcani și la Constantinopol, ne va dicta și ne va impune măsurile ei economice.

Bulgaria, după reluarea Dobrogei și lărgirea simțitoare a fruntariilor sale în Balcani, ne va privi semeată dupe malurile dominante ale Dunărei.

Serbia, reîntregită, mult mărită, și având plămânul Mării Adriatice va fi lipsită de interes în favoarea noastră, urmând în totul indicațiunile guvernului din Petrograd.

Ungurii, refăcându-se, vor căuta să ne izbească și atunci nici bulgarii nici rușii nu ne vor ajuta.

Bulgarii n'au să înlesnească niciodată victoria noastră contra ungarilor, în primul rând din cauza afinității lor de rasă cu maghiarii și în al doilea rând fiind-că ei vor avea siguranța stăpânirii Dobrogei, atâta vreme cât vom fi ocupați și neliniștiți de unguri pentru obținerea Transilvaniei. *Rușii vor descoperi un vădit interes de a nu-și înstrăina așa mult Ungaria, pentru că Ungaria propriu zisă ar putea să joace rolul unui stat tampon între Rusia și Germania, așa că trebuie să prevedem că în viitor rușii ne vor lăsa să ne apărăm prin propriile noastre puteri contra ungarilor și bulgarilor, înăbușind în această luptă veleitățile noastre de a ne gândi și de a aspira la Basarabia.*

Cam această foarte delicată și dificilă situațiune vom întâmpina, în urma biruinței Rusiei și concentrării maselor slave în nenumăratul continent ruso-bulgaro-sârb.

Apar deci îndestul de serioase motivele ce ne îndeamnă să proclamăm sus și tare că statul român are datoria imperioasă de a cumpăni cu exactitate riguroasă urmările ulterioare ale politicii pe care o va întreprinde.

Un stat mic, mai ales când se hotărăște pentru o politică de cucerire cum este cazul nostru — negreșit potrivit idealurilor neamului — este ținut să examineze bine împrejurările și să încerce a pătrunde cât mai mult cauzele istorice care determină succesiunea evenimentelor.

Încă odată, nu este destul să poftim cucerirea scumpelor noastre țărișoare de peste munți; mai avem nevoie să le putem păstra și în acelaș timp să ne dăm seama de consecințele viitoare ale unei acțiuni militare de cooperare cu rușii pentru victoria slavă și întoarcerea imperialismului rus la Constantinopol.

Lărgirea și adâncirea masei slave împrejurul nostru; certitudinea situațiunii noastre geografice și politice așa precum am înfățișat-o mai sus, ne obligă să ne supunem criteriului judecăței senine, ca să ne ferim de pericôlul determinării impulsive.

Imens ar fi răul dacă sentimentul, lipsit de vederea profundă a realității, ar conduce singur acțiunea spre realizarea idealului național.

Patriotismul adevărat cere României, în circumstanțele extraordinare de felul celor prin care trecem, să nu uite situația sa geografică în Europa, să nu omită a scruta ce poate reprezenta *vastitatea lunei slave înconjurătoare și dominantă*, ci să ia aminte că, dacă are de invocat un ideal național împotriva maghiarilor brutali, are și contra rușilor despotici; că dacă idealul național din Transilvania este scump prin tradiția directă a obârșiei daco-romane și mai viu înaintea ochilor prin mișcarea neamului ce trăește acolo, idealul național din Basarabia lui Ștefan cel Mare și din Basarabia smulsă de abia 37 ani, este imperios necesar *din cauza importanței teritoriului la Marea Neagră, adică la plămânul statului român.*

Intrarea noastră în acțiune prin cooperarea militară cu armatele rusești și prin încheerea unuei alianțe cu Rusia, ne va conduce forțat la renunțarea și pierderea definitivă a Basarabiei.

Pentru noi, deci, ar avea rezultate grele și periculoase atât cucerirea Transilvaniei și Bucovinei cu cooperarea armată a rușilor cât și triumful colosal al lunei slave și izolarea noastră în mijlocul oceanului slav.

Atitudinea neutrală și interesul politic superior al Italiei de a nu merge cu Tripla-înțelegere.

Atitudinea Italiei, explicațiunea declarațiunei de neutralitate și interesul politiceii de stat și de putere mare a Italiei au, nu este așa? o importanță cardinală în situațiunea actuală.

Dela început toată lumea — tripla-înțelegere și statele neutre — s'au preocupat de rolul și de acțiunea Italiei.

La noi în țară s'a interpretat cu insistență gestul neutralității în sensul unei înclinări pentru politica Triplei-înțelegeri și a unei perioade de așteptare a momentului favorabil de a intra în Austria pentru a ocupa Trentul și Triestul, de a se asigura de stăpânirea exclusivă a Albaniei și de a prepondera în marea Adriatică.

Românii în străinătate, surprinși acolo de evenimente, exprimau acelaș gând și cu această speranță vedeau apropiată împlinirea idealului de unire cu Transilvania.

Convingerea mea a fost contrarie din primul moment și a rămas aceeași astăzi.

Interpretarea aproape generală, dată atitudinei neutrală a Italiei, se baza pe ideia că Italia are drepturi de revendicat în Austro-Ungaria; că politica ei procedeză dela acel principiu al neutralității născut pe solul italian și prin ajutorul căruia s'a făurit reîntregirea națiunei italiene și constituirea marelui regat al Italiei. Examinând mai cu pătrundere cesțiunea cred că se va înlătura o eroare în judecata predominantă.

Istoriceste este cunoscut că sistemul Triplei-alianțe europene a luat naștere, după războiul dela 1870, prin acordul format de geniul politic al lui Bismark între Germania, Austria și Rusia; că, în urmă, Rusia eșind din alianță, la 1887 s'a format Tripla-alianță între Germania, Austro-Ungaria și Italia. — Sunt dar 27 ani de când Italia a menținut, în concertul statelor europene, pactul de alianță cu țările germane, reînnoindu-l și acum de curând.

Numai interese mari politice pot explica cum țara latină prin excelență a intrat într'un sistem de alianță protivnic Franței, sora latină, și favorabil Austro-Ungariei, adică imperiului care a stăpânit multă vreme poporul italian divizat, imperiului contra căruia Italia a trebuit să lupte ajutată de Franța lui-Napoleon al III-lea, spre a înfăptui unitatea națională, în fine imperiului care, în prezent încă, deține părțile italiene numite Trentul și Triestul, și încearcă o stăpânire solidă pe marea Adriatică prin coasta vestică a peninsulei balcanice. Or, trei considerațiuni au motivat și justifică punctul de vedere inițial al politicei pozitive ce urmărește Italia :

In primul rând intrarea ei în Tripla-Alianță s'a îndeplinit *grație acțiunii Germaniei*, care a dat consacrațiunea definitivă și istorică unității italiene *prin sprijinul acordat la încorporarea Veneției* ce rămăsese încă sub dominațiunea Austriei și *la ocuparea și proclamarea Romei drept capitală a regatului italian*, contra voinței Papei susținut în această privință chiar de către Napoleon.

In al doilea rând mâhnirea Italiei față de politica exclusivistă și acaparantă a Republicei franceze în Africa de nord.

In al treilea rând cestiunea, de o importanță colosală pentru Italia, a mării Mediterane, unde Italia nu admite un rol foarte redus față de marile puteri navale absorbante.

— Firește, în decursul anilor, au intervenit de atunci evenimente noi de natură să modifice unele puncte de vedere (precum sunt evenimentul constituirei Triplei-înțelegeri, acela al înălțării formidabile a Germaniei, și în fine al năzuinței Austro-Ungariei ca să devino o putere maritimă în Adriatică);

totuși liniile mari ale concepțiunii politice de stat au rămas aceleași pentru Italia.

Când a izbucnit, în August trecut, războiul european, problema ce se impunea Italiei era aceea de a potrivi atitudinea ei cu interesul capital al statului. — *Ea se găsea în fața următoarei întrebări*: Trebuie, ca aliată, să meargă cu blocul german într'un război ofensiv? Sau există un interes vital dictând necesitatea de a rupe un pact de alianță, reînviată de câtă-va vreme, și de a lupta alături cu Tripla-înțelegere pentru sfărâmarea statului politic dualist, ca prin acest mijloc să anexeze teritoriile italiene și să înlătore din Adriatică puterea concurentă și rivală a Austr Ungariei?

Schimbarea atitudinii Italiei — cu prețul violării tractatului de alianță — trebuia deci examinată cu multă atențiune, fiindcă numai scopul înalt de viitor și foloasele pozitive ale noii politici puteau să condiționeze această schimbare.

Ce ar fi avut de câștigat Italia în cazul luptei comune cu Tripla-înțelegere? — Să ia Trentul și Triestul și să scape de puterea austro-ungară pe marea Adriatică.

Dar dacă aceste eventuale profituri, după urma unei acțiuni comune cu puterile Triplei-înțelegeri, ar fi întrupat interesul capital al politicii de stat, cum s'ar explica faptul că pe când se opunea blocului germano-austriac (evident impresionant prin soliditatea lui) cumpăna formidabilă a Triplei-înțelegeri, Italia reînvia pactul Triplei-alianțe cu sacrificarea idealului ei național?

Dacă idealul imperios și scopul predominant al politicii italiene s'ar fi bazat pe revendicarea Trentului și Triestului și pe revendicarea stăpânirea exclusive a mării Adriatice, atunci fără îndoială că Italia ar fi fost obligată să denunțe, la ultimul termen, pactul Triplei-alianțe, și de data asta, în mijlocul conflagrațiunii generale, să ia pozițiune fățișe pentru Tripla-înțelegere.

Cu toate acestea Italia a declarat neutralitatea ei; o păstrează și nu numai că nu există un semn vădit că își va modifica atitudinea, dar — și voi pune în relief motivele —

nu va părăsi rolul ei în Tripla-alianță, ca aliată în special a Germaniei.

Declarațiunea de neutralitate a Italiei a făcut pe mulți și mai face și astăzi încă pe mulți să presupună că Italia, sub pretextul abil că tractatul de alianță are un caracter defensiv, refuză orice concurs blocului german tocmai în momentele cele mai grele și hotărâtoare, ajutând indirect puterile Triplei-înțelegeri și stând la pândă spre a sări în Austro-Ungaria.

Imi permit să afirm că raționamentul trădează o judecată politică superficială.

Intr'adevăr cum s'ar putea explica *atitudinea pasivă a Italiei* în toiu evenimentelor ce pot să decidă de soarta viitorului ei?

Cum se poate bănui în politica italiană, căreia pe drept se atribuie abilitate și fineță, imprudența și neîndemânarea de a face ca interesele vitale să atârne de calculul nesigur al norocului?

Nu este o simplă închipuire credința că Italia, având de apărut interesele politice naționale superioare și având ocaziunea de a le satisface cu multă ușurință printr'o luptă alături cu Tripla-înțelegere, a preferit abilitatea (?!) inerteiei, adică stând liniștită și așteptând rezultatul eventualei înfrângeri a Germaniei și Austriei?

Reflexiunea atentă să fie, oare, în stare a concepe *absurditatea că Italia*, odată hotărîtă a părăsi Tripla-alianță spre a-și căuta împlinirea nevoilor sale supreme, *în loc de a intra imediat în acțiune comună cu Tripla-înțelegere și a culege cu mare siguranță omenească fructele victoriei contra Austro-Ungariei* (atacată pe toate fronturile de Rusia, de Italia, de Serbia și de România ce n'ar mai fi ezitat un singur minut să imite exemplul Italiei) — să se oprească pe loc și să se mulțumească a face mătânii la biserică pentru reușita Triplei-înțelegeri? Nu, bunul simț nu îngăduie ipoteza că Italia, prin neutralitatea ei, s'a declarat de partea Triplei-înțelegeri.

— Cum se explică însă atitudinea actuală a Italiei față de statele centrale, aliatale sale ?

Judecata pripită și aparentă a lucrurilor ar zice :

Ei bine, dacă Italia nu urmărește scopul idealurilor sale naționale în Triest, Trent, Dalmația, etc., de ce, fiind legată printr'un tractat cu Germania și Austro-Ungaria, nu a intrat în război alături de aliatale ei ?

Răspunsul este limpede :

Italia, participând la război cu blocul german, putea numai să îndrepteze armata la fruntariile Franței, spre a imobiliza o parte din forțele franceze și să slăbească astfel rezistența franceză contra invaziunii germane.

Or, ofensiva italienilor contra francezilor ar fi fost o *monstruozitate*, pe care împăratul Wilhelm al II-lea sau politica bismarkiană cea mai realistă n'ar fi putut'o pretinde.

De altă parte lupta Italiei contra Triplei-înțelegeri ar fi adus dezastre incalculabile :

Flota și întinsele sale coaste mediteraneene ar fi fost zdrobite de flotele combinate ale Engliterei și Franței ; englezii cu ajutorul arabilor (instigați chiar de turci) ar fi răsculat Tripolitania, pe care Italia ar fi perdut'o în urma dezastrului flotei sale.

— Iată pentru ce Italia, care așa de ușor și atât de sigur ar fi putut să lupte alătura de puterile Triplei-înțelegeri, pentru realizarea idealurilor naționale în contra Austriei, n'ar fi putut decât cu sacrificiul propriei sale puteri să se pună în rândul aliatelor sale.

În loc să aducă un serviciu imens blocului germano-austriac, Italia, executând tractatul de alianță, ar fi riscat un joc periculos.

27 Septembrie 1914.

III.

Adevăratele interese superioare ale politicii de stat ale Italiei.

Cred că am stabilit în de-ajuns că înlăturarea forței maritime austro-ungare din Adriatică și cucerirea Trentului și Triestului — dacă pot determina curente de un ideal național — nu constituie politica intereselor superioare de stat ale Italiei.

De altfel distrugerea monarhiei dualiste, cu condițiunea înălțării marelui stat slav sârbo-muntenegro-albano-dalmat, nu este menită să asigure Italiei stăpânirea exclusivă a mării Adriatice. Ba încă pentru Italia prezintă foloase mai serioase *un condominium* cu Austria în marea Adriatică și asupra Albaniei, căci Serbia și Muntenegrul, ca mici state slave, au interese care energic opuse expansiunii prea ambițioase a Austro-Ungariei, înlesnesc păstrarea echilibrului dintre cele două mari puteri.

— Care ar fi, însă, rezultatul victoriei desăvârșite a Angiei și a Franței, ca mari puteri navale? Victoria le-ar da imperiul absolut exclusiv pe marea mediterană.

Față cu această situațiune Italia, chiar stăpână în marea Adriatică, ar rămâne nu numai inferiorizată în Mediterană, dar neglijată și încă înlăturată.

Italia, urmărind cu o legitimitate ambițiune să joace un rol mondial ca putere maritimă și colonială, nu poate privi cu ochi favorabili perspectiva restrângerei activității sale.

Aci stă cu adevărat nodul problemei în politica externă a Italiei. Existența și siguranța regatului nu atârână de alipirea la patria mamă a Istriei și a Trentului, cum nu atârână de redobândirea provinciilor italiene ale fostului stat Sard (Savoia, Nisa) și pe care le deține Franța în stăpânirea sa, ca preț al ajutorului dat Italiei în războiul contra Austriei. De asemenea existența și puterea statului italian

nu atârnă de reîntregirea Italiei cu partea de sud a Elveției locuită de italieni.

Pe când, dacă ne dăm bine seamă de importanța cestiunei echilibrului mediteranean; dacă ne dăm bine seamă de dezvoltarea puterii coloniale a Italiei, ajutată tocmai de echilibrul mediteranean, vom înțelege îndată care trebuie să fie liniile bine definite ale adevăratei politice de stat a Italiei.

Iată-ne aproape de adâncul problemei : Unde poate tinde, în definitiv, politica Italiei ca mare putere europeană ?

Este cunoscut că expatrierea în masă a italienilor în țările și continentele depărtate — din cauza desimeii populației pe un sol jumătate sărac, lipsit de fertilitate — a deșteptat ideia colonizării. *Și colonia în Africa apropiată* (continentul clasic al coloniilor europene) a înfățișat o bună soluțiune pentru exodiul parțial al acestei populațiuni.

Se poate deci afirma că ideia colonizării a fost una din sugestiunile războiului pentru cucerirea Tripolitaniei.

O altă tendință importantă și necesară în politica Italiei este mărirea traficului său comercial în Mediterana și prin Mediterana : pentru acest scop se fac mereu eforturi de a se da o importanță din ce în ce mai mare portului *Genova*, de unde pleacă o linie de vapoare prin Gibraltar și o linie însemnată spre Bombay în India.

Italia, care altădată pe timpul splendorii romane ocupa mai tot nordul Africei, nu mai avea după reconstituirea regatului contimporan decât o oarecare stăpânire asupra Tunisului.

Franța i-a luat și această stăpânire : în acel moment s'a determinat prima etapă a conflictului de interese politico-economice între ambele surori latine.

În năzuința de a juca rolul de mare putere Italia, cu toată slăbiciunea din trecut a finanțelor sale, a proiectat înfăptuirea imperiului său colonial prin dobândirea posesiunilor africane din Eritrea și Somalia orientală și prin încercarea nereușită a cuceririi Ethiopiei.

Treptat cu îmbunătățirea stărei financiare, azi destul de

înfloritoare, treptat cu dezvoltarea flotei de război; treptat cu întinderea colosală a domeniului colonial al celorlalte mari puteri, Italia, având o pozițiune de mare putere *nominală* (ca să zic astfel), și privind în orizontul activității desfășurate de celelalte puteri, descoperea următoarele situațiuni:

a) Mediterana, această mare pe care s'a afirmat de atâtea ori puterea romană, comandată de Englitera prin cheia Gibraltarului și prin cheia strâmtoarei de Suez.

b) Nordul Africei stăpânit de Franța prin Maroc, Algeria, Tunis; și de Englitera prin Egipt.

c) Rusia, prin simpla desfășurare a forțelor sale uriașe ca număr, apropiată de Oceanul Pacific și de Oceanul Indian, tinzând la împlinirea planului istoric de a se instala pe Bosfor și Dardanele, și de a domina Marea Neagră, Marea Egee și Arhipelagul.

d) Germania, cu ajutorul unei politici abile și metodice, deschizându-și prin strâmători și Asia mică drumul spre posesiunile din Asia, Africa și Oceania, sau silindu-se prin o cultivare rațională să pună în valoare bogății imense în regiunile Asiei.

e) Singură Italia redusă aproape la rolul de a privi împrejurul coastelor sale!

Atunci, cu sugestiunea Germaniei¹ s'a asvârlit asupra Tripolitaniei, unicul teritoriu din nordul Africei pe care îl putea cuceri.

Prin acest act de *energie violentă*, Italia a arătat Europei că înțelege a exercita rolul de mare putere în Mediterană, că trebuie de aci înainte să se întemeieze un echilibru mediteran și conform intereselor italiene.

Odată instalată în Libia, *între posesiunile franceze și engleze*, deținând o coastă întinsă din nordul Africei care îi formează încă o *bază navală* pe Mediterană, Italia este în măsură a pretinde o situațiune de putere cu o politică mondială.

¹ Vezi pag. 11.

Dânsa nu poate, însă, susține această situațiune decât în concertul Triplei-alianțe, fiindcă numai flotele combinate germane, italiene și austriace pot cumpăni forța maritimă absorbantă a Engliterei și a Franței, la care s'ar adăoga și flota rusă în eventualitatea victoriei Triplei-înțelegeri.

IV.

Interesele României.

Pentru politica României exercitarea rolului de putere mondială a Italiei este o indicațiune de mare însemnătate.

Simt ca un ecou adânc al conștiinței mele latine; simt cu o intuiție sufletească încordată că, între directiva superioară a politicei regatului italian și interesele poporului român, este necesară o legătură cât mai apropiată.

Cu Franța noi avem, în deosebi, afinitate culturală și educativă în așa grad că o mărturisim prin faptul că România constituie un larg și foarte profitabil debușeu pentru ideile și literatura franceză.

Cu Italia însă, avem toată afinitatea de rasă și de temperament.

Nici o divergență de interese politice și economice între țări; din contră, o speranță îmbucurătoare pentru viitor ne dă rolul de frunte pe care Italia e menită să-l joace în Mediterană, fiindcă prin ajutorul influenței Italiei vom avea mai asigurată linia maritimă și comercială prin Marea Neagră, Bosforul și Marea Mediterană.

Aceste condițiuni utile și favorabile convergenței de interese politice a Italiei și României le va fi avut în vedere Regele Carol I, când a însărcinat pe actualul moștenitor al tronului să meargă în misiune oficială la Roma.

Politica înțeleaptă și diplomația prevăzătoare a Regelui Carol I sunt o cheazăsie că marele rege a avut o vedere clară a evenimentelor, când înaintea ochilor s'a înfățișat următorul tablou politic în Europa.

1. Austro-Ungaria — neputincioasă față de cerințele excesive ale politicii așa de brutală a maghiarilor și nevoită, din punctul de vedere al politicii sale, să adopte o diplomatie dublă în Balcani — devenită din această cauza antipatică românilor, nemulțumiți de aci înainte cu un sistem de alianță favorabil ungarilor și politicii lor de slăbire a naționalității românilor din Transilvania.

2. Rusia, din acelaș moment, apropiindu-se de noi întocmai ca valurile imense care după fluxul mării trag în adâncime tot ce pot prinde și surprinde.

Rusia, putere mare și amenințătoare pentru noi din cauza planului istoric al stăpânirii Bosforului și al dominațiunii pe Marea Neagră.

De sigur defunctul suveran, cunoscător superior al istoriei universale, a trebuit să citească pe *Albert Sorel*, unul din istoricii francezi cei mai pătrunzători ai cestiunilor istorice și diplomatice din orientul european. Iată un pasagiu capitol din cartea s'a intitulată «La question d'Orient au 18-ème siècle», care este un cap de operă; «*Cu crucea greacă în mână Impărăteasa Catherina II-a a Rusiei cheamă poporul său pentru cele două mari întreprinderi preparate de predecesorii săi și a căror desăvârșire constituia în ochii săi misiunea istorică a Țărilor: cucerirea Poloniei care deschidea drumurile către civilizația europeană și cucerirea forturilor Mării Negre care deschidea drumul aceluiaș imperiu bizantin, în privința căruia superstițiunile populare și speculațiunile politice spuneau că Rusia trebuie să-i reînnoiască mărirea*, (pag. 9). Mai departe, la pag. 206 și 262; «*astfel (după războiul provocat de Rusia contra Turciei și după împărțeala Poloniei) la 21 Iunie 1774 se semnează tractatul dela Kuciuc-Kainardji, prima și cea mai celebră din marile tranzacțiuni dintre Rusia și Poartă*.

El constituie punctul de plecare, piesa fundamentală a marelui proces, întrerupt de intermedii sângeroase, care trebuie să conducă pe soldații Țarului la porțile Constanti-

nopolului... Rusia urmărea în Turcia ca și în Polonia acelaș scop de dominațiune».

Astfel, cu o mare precizie și cu o nediscutabilă autoritate, istoricul francez imparțial determină care este *planul sau misiunea istorică a Țarilor*, și atunci se înțelege ce grijă a putut preocupa reflexiunile regelui Carol despre situațiunea României în fața Rusiei imense.

De altmintreli pentru noi, constatarea lui *A. Sorel* este neîndoiasă astăzi, întru cât *actualul autocrat constituțional* al Rusiei, prin manifestul cu care anunță războiul de exterminarea Turciei, proclamă acelaș plan prin cuvintele «*drepturile istorice ale Rusiei pe malurile Mărei Negre, hărăzite de strămoșii mei și grăbirea deznodământului fatal pentru Turcia*»¹.

3. Franța, pe care românii am simpatizat-o mereu și am iubit-o, *fără condițiuni*, neîncercătoare cu toate acestea, bănuitoare, ba chiar aruncând monarhului nostru învinuirea nedreaptă — *s'a recunoscut aceasta* — de a fi german mai mult decât suveran român, Franța conlucrând în politica orientală *pentru triumful puterii slave* și ajutând în acest mod *împuternicirea nelimitată a colosului slav ce ne înconjoară*.

4. Englitera, altă dată stăpână pe acțiunea ei proprie și *gata numai să-și rotunjească cât mai mult imperiul colonial*, devenită neliniștită, înfrigurată chiar de uimitoarele progrese ale industriei și comerțului mondial al Germaniei, hotărâtă pentru o politică continentală activă, din care Rusia, are să tragă beneficiul dominațiunei în orientul european beneficiu, care apare Engliterii fără pericol pentru marină și pentru interesele ei coloniale, grație civilizațiunei întăr-

¹ Totuși cu câtă lipsă de date științifice se discută chestiunea în presă pe tema testamentului atribuit lui Petru cel mare! După publicarea manifestului Țarului nimeni numai are dreptul să se îndoiască de ținta politice ambițioase a Rusiei. Toți, ca și *Sorel*, trebuie să ne dăm seamă de realitatea pericolului ca imperialismul slav să se instaleze în Bosfor și Dardanele.

ziate a statului rus, sau în orice caz îi apare ca un pericol cu totul inferior avântului și dezvoltării extra-ordinare a Germaniei, rivala puternică în creștere și progres.

5. Germania, la rândul ei, aproape încercută între Anglia, Franța și Rusia, silită să se sprijine pe alianța cu Austro-Ungaria și s'o apere, va avea din această pricină să se izbească de un curent defavorabil în România, în momentul unui conflict între alianțele europene, fiindcă o luptă contra Austro-Ungariei pe tema desfacerei monarhiei pentru aplicarea principiului naționalităților, va însemna pentru România momentul suprem al întregirii naționale cu Transilvania, și atunci aliata Austro-Ungariei va apărea românilor ca dușmani a realizării idealului național, atât de scump, ca o dușmană în contra căreia e necesară lupta alături de puterile care, sub orice preț, vor încerca să zdrobească Austro-Ungaria spre a slăbi Germania.

6. În fine, în peninsula balcanică, Turcia, — slabă dar tocmai pentru acest cuvânt indispensabilă la Constantinopol din punctul de vedere politic și comercial ce ne interesează — redusă cu totul prin impulsivitatea dată de Rusia, și în viitor împinsă în Asia pentru a fi înlocuită cu dominațiunea Turcilor. Și alături de noi o Bulgarie ambițioasă, ostilă și durnică de revanșă¹.

Față de aparițiunea unor asemenea situațiuni internaționale și față de prevederea unor grave evenimente, este de crezut că defunctul mare rege a trebuit să-și arunce privi-

¹ *Asupra ostilității periculoase a Bulgariei*, pe care am ridicat-o în prima parte a studiului de față, s'a văzut, și în urma intervențiunii primului secretar al Legațiunii bulgare și a răspunsului ce i-am dat, că am exprimat o idee exactă. Indrăsnesc să consider ca o datorie patriotică de a adresa severe critici acelor personalități politice, care după ce au acordat concursul inteligenței și voinței lor pentru determinarea unei acțiuni imediate, constatând însă că realitatea pericolului nu mai poate fi tăgăduit, *aleargă acum* să găsească modalitatea unei înțelegeri cu Bulgaria, și sunt aproape siliți a recunoaște zădărniciia încercărilor.

rile către Italia, *către o politică de contact cu această putere latină, mediteraneană și având interese în Balcani ce nu ne sunt protivnice.*

Dar admitând chiar că nu s'ar acorda această semnificare vizitei făcută de Principele Carol la Roma, considerațiuni de cea mai înaltă ordine politică ne obligă să căutăm o apropiere foarte strânsă cu Italia.

V.

Adevărata soluțiune a problemei politicei noastre externe.

Tabioul politic descris până acum, și asupra căruia îmi concentrez atențiunea dela începutul războiului, dovedește că România, *pasionată* cu dreptate de idealul său național, se găsește într'o situațiune *incomensurabil gravă*, fiindcă trebuie să cumpănească cu înțelepciune una din următoarele soluțiuni de ales :

a) *Sau să riște tăria forțelor militare și chiar existența statului actual* într'un război de cucerirea Transilvaniei și Bucovinei ori a Basarabiei.

b) *Sau să păstreze o atitudine neutrală concertată și prețuită, în acord special cu Italia și Germania.*

Pot să mărturisesc, ca să fie știut, că m'am gândit și m'am răsgândit la toate consecințele deznodământului uriașei conflagrațiuni europene, și că pe toate laturile cestiunei am ajuns la *aceiași concluziune întregă și uniformă*, în contradicere cu declarațiunile și retorica politică — fie a entuziaștilor (*a căror inimă vibrantă o simpatizez*) fie a calculătorilor (*a căror inteligență, fiind-că o admir, aș dori să o văd mai mult în serviciul realităților de cât sub stăpânirea sugestiunilor și concepțiunilor decepționante*).

— *In trăsături generale, cred, că soluțiunea cea adevă-*

rată, pentru deslegarea problemei noastre, este aceia care va ține seamă :

— De pericolul înălțării imperialismului rus și slav împrejurul nostru.

— De gravitatea situațiunii în care ne-am afla între focurile ungarilor și ale bulgarilor.

— De considerațiunea că politica de rivalitate și de revanșă a Angliei și a Franței contra Germaniei le constrânge fatalmente la planul distrugerii imperiului otoman și scoaterii Turcilor din supremația Constantinopolului — supremație singură în stare să echilibreze politica indispensabilă libertății noastre politice și economice în Balcani și mai cu seamă pe Marea Neagră până în Mediterană.

— De considerațiunea că, în cazul înfrângerei complete a Austro-Ungariei, *dezmembrarea ei va profita neapărat și Germaniei* la care se va alătură întregul arhiducat austriac din Boemia prin Carniol și Stiria până la Istria; că *Italia*, având de revendicat Trentul, Triestul, parte din Dalmația, *este în acelaș timp interesată în grad culminant să nu permită instalarea pe coastele Adriaticei a unui mare stat sârbo-muntenegrean, avangardă a colosului rus instalat și la Constantinopol*¹ așa că ea va ajuta cu puterea forțelor sale intacte, aplicarea principiului naționalităților, nu numai pentru ea, ci și pentru *Germania — aliata ei în sistemul alianțelor de echilibru european* — și pentru *România, a cărei mărire eventuală cu Transilvania și Bucovina o va înălță la rangul de stat latin de mare preț pentru influența Italiei în peninsula balcanică*, unde această influență, înlocuind pe cea austro-ungară, va căuta cu concursul Germaniei să cumpănească forța numeroasă a lumii slave. Iar Ungaria, în asemenea ipoteză, unită cu Moravia și o parte din Croația, având coasta adriatică dela

¹ Această justă prevedere, formulată încă din Oct. 1914 (data articolului din «Noua Revistă Română») a capătat o confirmare directă și autorizată din Italia, în urma articolului din *Giornale d'Italia*.

Fiume până la Zara-Sebenico, ar putea să formeze, împreună cu regatul semi-independent al Poloniei, un stat tampon între Germania și Rusia.

— De considerațiunea că înfrângerea militară chiar a Austro-Ungariei și foarte puțin, probabila retragere silită a Germanilor, din pozițiunile ce ocupă pe teatrul de vest al războiului, va lăsa pe ruși și pe francezi slăbiți și sleiți dar pe germani încă în picioare în țara lor—astfel că de aceia la congresul păcii împărțirea Austro-Ungariei—repet nu se va putea efectua numai în profitul Rusiei și al Serbiei (nenorocita de pe acum din cauza istovirei fatale a micelor sale puteri) dar și în profitul Germaniei, al Italiei, al României.

— De considerațiunea că sfârșitul războiului poate cu multă probabilitate aduce *triumful Germaniei*: că atunci, România, dacă este aliata Italiei și amica înțeleasă cu Germania pentru interesele ei superioare și de viitor, va avea să tragă ca și Italia avantaje, conforme acestor interese.

Intr'adevăr Italia, pe lângă asigurarea triumfului politicei sale în Mediterană ca o consecință e situațiunei sale de factor important în sistemul triplei alianțe, va avea o zonă exclusivă de influență și stăpânire în sudul Albaniei—ceiace îi va permite să devină o putere direct interesată în peninsula balcanică ca să contribue la *echilibrul* rivalităților dintre Rusia și Austria (rivalități ce au fost cauzele atât de constante ale frământărilor balcanice) — și va mai putea să aibe Trentul precum și recunoașterea drepturilor asigurătoare ale naționalității italiene din Triest (port comercial indispensabil Austriei).

România, la rândul ei, în schimbul atitudinei sale prin o înțelegere pozitivă cu Germania și Italia, ar putea să-și asigure retrocedarea Basarabiei meridionale (smulsă după războiul din 1877 și recunoscută Rusiei prin tratatul dela Berlin, care va urma să fie definitiv înlocuit față cu noile situațiuni respective); ar mai putea să-și asigure, poate, cesiunea Bucovinei de sud și să obțină garantarea drepturilor

naționale ale românilor din Transilvania—precum le cer ei singuri— așa că naționalitatea română să se desvolte viguros în sensul unirei fatale cu statul român, solid organizat înăuntru și pe malurile mării Negre.

— De considerațiunea că, pentru împlinirea idealurilor naționale în cazul victoriei Triplei-înțelegeri fără participarea neutrilor de azi, *puterea militară a Italiei unită cu forța noastră neatinsă* vor fi de ajuns pentru-ca Italia să ocupe Trentul, Triestul, Dalmația, Albania sudică, iar România Transilvania. Și, în astă privință, argumentul ce s'a invocat că, dacă este vorba să luăm Transilvania și Bucovina, e mai sigur să intrăm imediat în acțiune cu concursul Triplei-înțelegeri, are o valoare numai aparentă, căci nu este posibil să ascundem gravitatea situațiunei pentru noi de a intra în luptă contra unor imperii mari cu forțe considerabile, alături de o Rusie primejdioasă ce ne-ar impune dela început să renunțăm implicit la Basarabia și Bucovina nordică și ce ne-ar sugrumă dezvoltarea noastră economică instalându-se la Constantinopol, mai având în spate ostilitatea periculoasă a Bulgariei. Și apoi, dacă cu toată contribuția forțelor noastre militare în favorul Rusiei, *înving germanii cu care vor rămâne indisolubil legați* atât turcii, stăpânii Dardanelelor și în viitor pe marea Neagră cât și bulgarii, ajutați să ia Macedonia și toată Dobrogea¹ *atunci existența însuși a statului român este în joc.*

În temeiul considerațiunilor ce am expus—și cărora le voi da în numărul următor amploarea cuvenită — împărtășesc cu fermă credință planul politic consistând a ne înțelege pe deplin cu Italia și Germania în chipul arătat mai sus, preferind cu o convingere serioasă și o conștiință împăcată *întărirea noastră ca Stat și centru al românismului prin lărgirea litoralului mării Negre* (în vederea creiării unei ma-

¹ Interviewul recent al ministrului de Finanțe bulgar, d. Tonceff, vorbește fără reticență de Dobrogea ca ideal național bulgăresc. Nici una din prevederile studiului n'au fost desmințite de evenimente.

rine care împreună cu flota turco-germană să țină în respect colosul rus cuceritor și distrugător) în locul unei aventuri ce se poate sfârși sau cu o catastrofă imediată a existenței statului român sub loviturile austro-ungro bulgare sau înăbușirea țării noastre (ciuntită de Basarabia și Dobrogea) pe un pământ mai mare, dar fără eșire la mare și strânsă în cercul de fer al slavilor.

27 Octombrie 1894.

VI.

Justificarea soluțiunii care poate deslega problema atitudinii României.

Din cele trei soluțiuni ce ni le oferă împrejurările actuale (acțiune războinică cu Tripla-înțelegere contra austro-germanilor; acțiune războinică cu austro-germanii contra Rusiei; atitudine neutrală concertată și prețuită), cea mai conformă posibilă cu interesul politic românesc și cu adevărul istoric este—*nu mă îndoesc un singur moment de acest lucru*— cea din urmă.

Soluțiunea anunțată ca preferabilă am exprimat'o astfel: atitudine neutrală, concertată și prețuită în acord cu Italia și Germania, pentru ambele eventualități ale duelului gigantic dintre puteri, așa că: a) dacă Austro-Ungaria militară ese înfrântă și se procede la desfacerea imperiului habsburgic, *Germania, Italia și România împreună* să impună odată cu anexarea de către Rusia a Galiției și Poloniei austriace și de către Serbia a Bosniei și Herțegovinei, *împărțirea Austro-Ungariei și în folosul lor* tot pe temeiul principiului naționalităților (pentru Germania arhiducatul întreg al Austriei; pentru Italia Trentul, Triestul, Dalmatia; pentru România Transilvania și Bucovina sudică); b) dacă se întâmplă triumful german și menținerea monarhiei austro-ungare, României să-i se restituie cel puțin Bucovina de

sud și Basarabia, iar românilor din Ungaria să li se acorde drepturile naționale și politice pe care ei le revendică.

— M'am rostit împotriva ideii de a lupta contra germanilor pentru ruși, fiind-că *victoria definitivă a Triplei-înțelegeri* va însemna aci în *Orient* victoria desăvârșită a Rusiei, *victoria imperialismului slav* și înecarea noastră în oceanul slav; iar, din contră, victoria austro-germană pe frontul nostru de nord și ostilitatea turco-bulgară pe frontul nostru de sud, *vor amenința cumplit existența statului nostru actual.*

— M'am rostit și mă rostesc contra ideiei de a lupta cu austro-germanii, pentru-că, în cazul înfrângerii blocului dualist, statul român va fi tot atât de cumplit amenințat cu zdrobirea sa de către Rusia și Bulgaria. Și apoi nu se poate tăgădui că va fi imposibilă intrarea noastră în acțiune alături de unguri, *cel puțin câtă vreme*, în schimbul alianței cu noi, ungurii ei înșiși nu vor accepta, ca o condițiune formală a pactului: *recunoașterea autonomiei drepturilor naționale ale românilor din Ungaria.*

Ca *stat mic*, dar cu *marea năzuință* de întregire națională, nu putem rămâne într'o izolare orgolioasă, ci trebuie să căutăm un sprijin solid.

În fața luptelor uriașe dintre puterile mari ni se impune, însă, a proceda cu multă prudență, căci suntem datori să nu uităm că *marile state* au așa de multe resurse încât învinse chiar, *ele rămân în picioare*, pe când *țările mici* sunt *sleite* și *sdruncinate*.

Franța, adânc rănită la 1870, s'a refăcut ușor și a rămas națiunea mare. Rusia, bătută cu vârf și îndesat de japonezi la 1904, a continuat și continuă a fi colosul neclintit.

Nu e tot astfel cu țările mici; și *dureroase exemple* stau înaintea ochilor spre a confirma constatarea că atitudinea lor agresivă le nimicește situațiunea.

— Unde vom căuta sprijinul solid ce ne este necesar? Și unde îl vom găsi conform interesului nostru ca stat, în situația geografică pe care o ocupăm?

Toți recunosc că alianța strânsă cu Italia se impune. Ro-

mâniei. În studiul de față am dat o dezvoltare largă problemei unirii politice cu Italia, tocmai pentru a învedera punctul de contact și utilitatea legăturilor dintre ambele țări latine.

Demonstrația ce am făcut despre tendința politiceii de stat a Italiei îmi apare inatacabilă¹; și atunci apropierea noastră de regatul italian nu se poate face decât în armonie cu direcțiunea activității sale de mare putere, adică, cu alte cuvinte *trebuie să mergem împreună cu Italia alături de Germania.*

— Asemenea politică ne va duce, oare, la satisfacerea interesului naționalității și al statului? — Iată întrebarea ce așteaptă răspuns: Or, de ce gând se ocupă sufletele patrioților lipsiți de calculele ambițioșilor și *nestăpâniți de pasiunea celor târâți de fetișismul politic?* Ei se preocupă de *trăinicia naționalității românești, de armonia sufletească a tuturor românilor; de menținerea individualității etnice românești, atât pe pământurile Basarabiei și Bucovinei ce sunt trup din trupul țării cât și în Transilvania unde s'a format sâmburele neamului nostru; în sfârșit de unirea tuturilor românilor și închegarea unui stat român mai mare.*

Pentru realizarea acestei aspirațiuni, *patrioții inteligenți* au înțeles că cea dintâi condițiune este ca România să devină un stat din ce în ce mai bine și mai puternic organizat, încât să fie cu adevărat centrul de atracțiune al românismului și susținătorul sau *reazămul românilor din țările străine.*

Acum, când statul român este în dezvoltare politică și abia începe organizarea serioasă a comerțului de export pe marea Neagră spre oceane, și tocmai în momentul când Puterile mari se luptă cu mijloace și forțe gigantice, conștiințele patrioților prevăzători se întreabă cu multă dreptate:

¹ La interval de opt și nouă luni, dela ivirea conflictului european și dela aprecierea politiceii statului italian, prin studiul de față, neutralitatea Italiei justifică teza autorului.

Statul român nu ar putea risca existența lui, nu ar putea compromite rolul său de sprijin al naționalității române de pretutindeni, aventurându-se într'o politică de cucerire contra unui stat mare, cu ajutorul altui stat mare, atât de vinovat față de neamul românesc prin politica ce l-a condus să ne smulgă provincia mare și mănoasă a Basarabiei, și să înăbușească naționalitatea poporului din Basarabia lui Ștefan cel Mare?

Intrebarea, îndoiala, grija, sunt grozave, căci grozavă este și situațiunea.

— *Ce anume împinge pe atâția entuziaști să creadă că intrarea în acțiune, pătrunderea în Transilvania și Bucovina prin puterea armatelor aliate ruso-române, va însemna momentul suprem și definitiv al împlinirii idealului unirii naționale?*

Se invoacă pentru aceasta certitudinea absolută a victoriei desăvârșite a Triplei-înțelegeri, și afirmațiunea înlăturării noastre dela beneficiul împărțirii Austro-Ungariei dacă nu vom fi mânuit o sabie înroșită în sânge!

Victoria Triplei-înțelegeri face negreșit parte din calculul probabilităților în rezolvarea conflictului european — pentru unii mai mult, pentru alții mai puțin; — totuși nu este o axiomă care exclude convingerea contrarie.

Dar, în fine, dacă victoria Triplei-înțelegeri este atât de certă, pentru ce ni se spune că *suntem solicitați* a intra în acțiune? Pentru ce ar fi nevoie ca armata noastră, bravă și plină de avânt, însă mică numericeste, să se măsoare pe teritor străin cu forțele considerabile ce sunt în joc?

Nu sare în ochi contradicțiunea serioasă dintre *convingerea* afișată în victoria deplină a Triplei-înțelegeri, pe teatru de est mai ales, și *solicitarea* concursului nostru militar, fiindcă de bună seamă nu poate să atârne de forța noastră rezultatul duelului militar între milioane de soldați.

Evident este că, dacă am fost și suntem solicitați să unim armele noastre cu cele rusești, — la spatele fineței diplomatice insinuante, că a venit momentul luptei cuceritoare pentru

împlinirea idealului național, stă negreșit *necesitatea simțită a concursului nostru militar*, căci nimeni nu va susține serios că Rusia pretinde ajutorul nostru numai în vederea interesului nostru de mărire și strălucire!

Cum ar fi realmente posibil ca Rusia, *cunoscând bine de mai înainte perioada conflictelor viitoare de interese politice dintre marile imperii și noi pentru Basarabia, pentru marea Neagră, pentru Dardanele, pentru Dobrogea*, să contribuie cu o simplitate creștină și cu o renunțare apostolică la împuternicirea noastră, fără să caute în concursul nostru, mai de grabă, un ajutor sau un echivalent de forță militară *pe de o parte* în vederea susținerii unei lupte prea importantă cu un adversar ca germanii spre a fi absolut sigură de reușită, *iar pe de altă parte* în vedere ca acest echivalent de forță militară să fie slăbit și redus în urma campaniei militare.

— Nu; din momentul în care Rusia ne cere concursul armatei, ne cere să unim forțele noastre cu ale ei, *spre a încerca împreună obținerea victoriei (ce i-ar da stăpânirea orientului european)*, planează un sentiment legitim de îndoială asupra certitudinii absolute a victoriei rusești.

Și dacă este îndoială asupra certitudinii victoriei, ce situațiune plină de dificultăți se prezintă, ce perspectivă profund neliniștitoare se deschide pentru statul nostru!

Intr'adevăr, să ne închipuim spectacolul realității, să *admitem că am deschide zăgazurile statului lăsând să se repeadă torentul impetuos al Acțiunii naționale*: am declara război Austro-Ungariei, Germaniei și Turciei; mobilizăm 7—8 corpuri de armată, din care două-trei rămân în țară spre a împedeca o invaziune austro-ungară și a face front către Bulgaria, iar restul trupelor dau asalt trecătorilor din Carpați pentru a ajunge în vale, luptându-se cu armatele superioare ale statelor mari.

Să învingă — Doamne ferește — Austro-Germanii¹; pe dată armata noastră de ocupațiune este nimicită sau svârlită în tândări înapoi peste Carpați; Turcii poate bombardează Constanța, iar Bulgarii evident ocupă Dobrogea distrugând podul peste Dunăre!

Pe d'asupra, România expusă, de aci înainte, ostilității continue a țărilor germane!

Puterea militară înfrântă, teritoriul țării rupt, statul zdrobit. Deci o prăpastie oribilă pentru stat, o catastrofă groaznică pentru românismul lipsit de reazăm al statului bine echilibrat al României: iată la ce ne putem aștepta în cazul când triumfă în Polonia și în Transilvania armatele austro-germane!

— Pentru ce nu am păstra, mai bine, neutralitatea și de ce Tripla-înțelegere victorioasă ne-ar împedeca să realizăm unirea cu provinciile române stăpânite de maghiari?

Se pretinde că puterile Triplei-înțelegeri ne vor înlătura dela împărțirea Austro-Ungariei, fiindcă n'am avea dreptul la nimic fără sacrificii; și se mai adaogă argumentul că pentru România va fi mai greu să tulbure congresul păcii prin redeschiderea luptei ce am porni atunci pentru cucerirea și ocuparea Transilvaniei dela unguri.

Cu toate acestea, menținerea neutralității noastre, mai ales contra tractatului militar secret cu Austria (a cărui existență se afirmă), nu poate forma o piedică, ba din contra trebuie să constituie un drept la revendicarea idealurilor naționale ale României.

În loc de a executa convenția militară secretă, în loc de a ne arunca în luptă alături de austro-ungari, am renunțat la tractat, am declarat neutralitatea împedecând, între altele, ajutorarea turcilor și reprovizionarea Dardanelor: nu vom fi lipsiți de titlu în apărarea drepturilor noastre!

¹ Evacuarea silită a Bucovinei din partea rușilor și colosalele sacrificii ale armatei rusești în ofensiva lor oprită în Carpați, dau atâta dreptate sentimentului de prevedere exprimat aci!

— Indestul apoi s'au subliniat pasagiile din discursul Primului ministru englez : «Nu vom repune sabia în teacă până când Belgia nu-și va relua într'o largă măsură tot și chiar mai mult decât a sacrificat, până când Franța nu va fi pe deplin asigurată contra oricărei amenințări de agresiune ; *până când drepturile micelor naționalități din Europa nu vor fi așezate pe baze inatacabile*» (a vedea «La Roumanie» No. 13, Noembrie 1914, gazeta d-lui T. Ionescu).

Ei bine, Franța — patria dreptului și a justiției ; — Anglia — patria libertăților individuale și a popoarelor — nu vor contesta aceste drepturi și României, dacă ele le-au proclamat cu lealitate.

Un punct de onoare pentru două națiuni, așa de civilizate, le va dicta obligațiunea să realizeze principiul naționalităților ca o regulă a dreptului public internațional european.

Din două una prin urmare :

Sau există declarațiune solemnă a Puterilor occidentale ca să lupte și pentru triumful principiului naționalităților și, atunci, după victorie îl va pune în aplicațiune—în cât nu poate exista pentru România o necesitate ineluctabilă amestecul ei în lupta celor mari.

Sau nu există declarațiunea ori sinceritatea ei este bănuită și atunci România pornind la cucerire se va găsi târâtă într'o aventură foarte periculoasă.

— Argumentul în favoarea intrării în acțiune ar fi avut valoare dacă Tripla-înțelegere *ar fi condiționat* deslegarea problemelor naționalităților *de participarea* micelor State în lupta pentru înfăptuirea principiului.

Nu este și n'a fost cazul : numai așa se și înțelege că șefii pe partide au aderat în Consiliul de Coroană la formula neutralității. *Altmintreli ei ar fi săvârșit o renunțare implicită la realizarea problemei naționale.*

Principiul naționalităților conține o regulă de dreptate și de înaltă necesitate politică : deci, dacă el este *proclamat* și garantat de Tripla-înțelegere, ca un scop în lupta pentru

doborârea militarismului și a *dominațiunei apăsătoare*, încontestabil că în acest caz devine o criminală sofismă cerința imperioasă a unei aventuri politice, deslănțuirea ororilor și brutalităților războiului, și aceasta cu riscul unui dezastru teribil!

— Celalt argument, în favoarea intrării în acțiune, *că ar fi nedemn pentru România să-și făurească idealul național fără sacrificii* este o adevărată *declamațiune-Jaurès*, marele suflet al democrației europene (a cărei *ucidere nemermernică este o pată rușinoasă în capitala lumii și o nedemnitate pentru civilizația franceză*) ar fi cutremurat cu o imprecățiune sublimă asemenea declamațiune politică!

Dacă, încă, am fi sub imperiul simplei retorice politice am zice, cel puțin, că asistăm la exploziunea unui sentiment, la expresiunea unui entuziasm firesc. Mai mult, chiar am simți cu suflet mulțumit bătând cu căldură idealismul tinereții, fiindcă nu numai că nu nesocotesc idealismul tinereții, dar mărturisesc că nu l-aș înțelege nepăsător și rece.

— Suntem, însă, *solicitați de Rusia* și de partizanii ei ca să intrăm în acțiune. În această solicitare există o sugestione și un interes pur rusesc: *iată întregul adevăr*.

Dar atunci cestiunea ia un alt caracter; se impune în mod covârșitor problema pericolului imensității slave.

Avem în fața noastră—am demonstrat lucrul prin studiul de față—*monstrul imperialismului rusesc cuceritor, dominațiunea imperialismului slav dela nord, nord-est, sud, până la vest, adâncimea masei slave înconjurate prin stăpânirea tuturor țărilor dimprejurul nostru și prin ocupațiunea strămtorilor viziunea reală și categorică a închiderii noastre într'un cerc de fer și fără eșire la mare.*

Nu ne este permis să uităm și să nu înțelegem rostul manifestului Țarului, adică afirmațiunea voinței autocratice a panslavismului de a pune mâna întregă pe Marea Neagră și pe strămtorile Bosforului și ale Dardanelelor.

— De aceia să ne întrebăm mereu: *pentru ce să intrăm în acțiune alături de ruși?* Pentru ce să facem războiul de

ajutor în favoarea rușilor și în contra germanilor ca să ne legitimăm dreptul la cucerirea Transilvaniei și Bucovinei, dacă victoria Triplei-înțelegeri este de o certitudine absolută și dacă marele puteri civilizate a le Occidentului s'au angajat a statornici principiul naționalităților?

Dacă victoria Triplei-înțelegeri se va realiza și dacă, în atare ipoteză, se va decreta de învingători desmembrarea imperiului austro-ungar în folosul ideei sau principiului naționalităților, de ce am fi împedicați și de către cine ca să ocupăm Transilvania și Bucovina, în schimbul neutralității prin care am înlocuit pactul nostru militar cu Austria?

De ce să intrăm în acțiune când avem, în favoarea neutralității, exemplul edificant al Italiei, cu alianța și ajutorul căreia avem tot interesul a conlucra în viitor pentru a realiza tocmai idealuri naționale și tendințe de Stat comune?

În momentul desfacerei Austro-Ungariei, când Italia va păși spre a lua în posesiune ceea ce-i va reveni în virtutea principiului naționalităților, nu vom păși tot astfel și noi, și nu ne vom simți cot la cot cu italienii, într'o înaintare irezistibilă și cu singura preocupare morală de a da urmarea naturală și logică unui asemenea eveniment internațional?

De ce, pentru asigurarea eventuală a mișcării noastre militare, să încercăm a obține neutralitatea Bulgariei *prin garantarea cu o înțelegere balcanică* a idealurilor ei în Macedonia, găsind demn de Bulgaria *reîntregirea ei pacinică, dar pentru România tot noi să găsim nedemn* a face același lucru, pe baza angajamentului ce l'ar fi asumat puterile occidentale?

— Nu, afirmațiunile contrarii sunt curate amăgiri, cuvinte deșerte, sofisme și declamațiuni.

Cât privește pe Rusia, ea are un mijloc drept să ne arate lealitatea ei; să pună imediat în aplicare principiul naționalităților redându-ne Basarabia, și fie sigură că ne vom jertfi cu dânsa pentru redobândirea restului.

Cestiunea Mării Negre (cu gurile Dunărei) și a strâmtorilor Dardanele.

Cestiunea are pentru România o importanță capitală, și ea singură alcătuește o problemă politică superioară: de aceea un capitol special merită să ocupe atențiunea.

Interesele românești și tendințele slave.

Atitudinea României trebuie în mod necesar să fie determinată de cestiunea regimului ce se va impune pe Marea Neagră și în strâmtori.

Țara noastră nu poate propăși fără o coastă solidă a mării și fără libertatea strâmtorilor, fiindcă n'are cum pe altă cale utilă să exporte produsele agricole și petrolifere ale bogatului său pământ.

Cei ce au urmărit cu atențiune activitatea comercială din ultimile timpuri, și-au dat seama de creșterea bogăției publice datorită tocmai putinței de a desface produsele pe piețele dincolo de mare.

În tabloul exportului (reprodus în articolul d-lui Băicoianu, publicat prin No. 16/914 al revistei «*Democrația*») se vede că s'au exportat pe uscat 459650 tone de mărfuri și aproape 1.040.000 tone pe mare.

Această operă de progres economic s'a înfăptuit și a continuat a se mări neîntrerupt sub actualul regim al strâmtorilor, adică sub regimul stăpânirii turcești, în conformitate cu regulile stabilite în congresele de pace dela 1841 și 1856.

La adăpostul acestui regim internațional s'au dezvoltat relațiunile noastre comerciale pe drumul mării; și avuția națională, asigurată de această cale de transport a mărfurilor, s'ar spori considerabil în viitor, dacă vom avea curajul să înlăturăm odată pentru totdeauna fâgașul nenorocit al unei administrațiuni detestabile și al unei politici — să nu mai ascundem adevărul — *venale*, pentru a concentra capi-

talul și o muncă istorică în direcțiunea activității comerciale, construind vase de comerț și creând cu stăruință o mașină de război, protectoare puternică a celeilalte și a portului Constanța.

Manifestul Țarului tuturilor rușilor, publicat îndată după închiderea strâmtoarelor pentru necesitățile militare ale Turciei, constituie un eveniment care implică o soluțiune de cea mai mare gravitate pentru interesele românești.

Victoria Triplei-înțelegeri, și în special triumful rușilor în Orient, va însemna dominațiunea absolută a Rusiei asupra Mării Negre și asupra Mării de Marmara.

În precedent am arătat și demonstrat că, în cazul victoriei rusești, *toți slavii din Balcani*, reconciliați sub scelitoarea egidă militară a Rusiei, vor stăpâni sub directa ei supremație întreaga peninsulă Balcanică.

Că reconcilierea va avea loc print'ro echilibrare a pretențiunilor reciproce: Sârbii, ocupând Bosnia mare, parte din Herțegovina, parte din Dalmația și împreună cu muntenegrenii restul Herțogovinei și parte din Albania, vor cedă bulgarilor—sub dictarea Rusiei—parte din Macedonia până la apa Vardarului.

Bulgarii vor lua vilaetul întreg al Adrianopolului (linia începând dela Enos pe cursul apei Ergene, prin Sarai, până la Marea Neagră la sud de Midia, va lua Dobrogea aproape toată drept compensație a eventualei noastre mărimi cu Transilvania și Bucovina, și partea Macedoniei până la Vardar. Iar Rusia se va așeză ca stăpână pe malurile Bosforului, și odată aci va câștiga definitiv pe bulgari lăsându-i, nu numai să ne ia Dobrogea, dar și Salonicul dela Greci.

Necesitatea confederațiunei bulgaro-sârbo-muntenegreană cu supremația Rusiei la Constantinopol, va produce în mod fatal împingerea bulgarilor în peninsula Chalcidică contra grecilor și, în acest mod, se vor împacă ambițiunile bulgărești, cimentându-se solid legătura tuturilor slavilor.

De aceia și cred că grecii n'au motiv să întrevadă cu

bucurie triumful Rusiei și reconcilierea slavă în Balcani, căci va fi spre paguba lor morală, materială și teritorială¹:

Constantinopol, fosta capitală strălucită a imperiului greco-bizantin va încăpea pe mâna căzăcească a Rusiei. Salonnicul, vechia capitală a Thessaloniceii (parte din fostul regat macedo-grec al lui Alexandru cel Mare) în puterea bulgarilor. Comerțul în Arhipelag dela golful Saros în mâinile bulgarilor, și comerțul prin strâmtori și în Marea Egee la discreția absolută a rușilor.

— Atunci — când situațiunea se va prezenta în așa fel — în locul Turciei slabe, în locul unui stat trăind prin grația marilor puteri în folosul tuturilor; în locul unui regim aproape cu totul liber în strâmtori (afară de cazul extrem și rar al războiului), vom avea o Rusie puternică, trei state slave confederate pentru interesul politicei lor externe și comerciale, un regim devotat exclusiv intereselor Rusiei ca stat cuceritor și ca țară agricolă, un regim convenabil Bulgariei care, posedând coasta aproape întreagă a Mării Egee, nu va avea a se îngriji prea mult de libertatea strâmtorilor, dar va fi nespus de mulțumită ca să scape de concurența rivală a României.

Atare perspectivă, se înțelege dela sine, va fi atât de dezastroasă pentru România, încât teritoriile românești pe care le-am căpăta, cu prețul slăbirei puterii militare și cu prețul sleirii mijloacelor economice, nu numai nu ne-ar compensa, dar ne-ar inferioriza și ne-ar expune, pe deoparte, la nimicirea comercială, iar pe de altă parte, la o luptă periculoasă de revanșă din partea ungarilor.

Dacă este să se plămădească în acest chip harta orientului european, desigur nu se va găsi român — oricât de înfierbântat de idealul neamului — care să primească pentru patria lui croirea unei soarte nenorocite pe un pământ mai mare.

¹ Refuzul Greciei de a ajuta acțiunea flotei Triplei-înțelegeri să pătrundă la Constantinopol pune în lumină exactitatea prevederii și acuitatea judecății politice exprimată aci.

Însă o teribilă eroare politică stăpânește mințile în acest moment; anume se afirmă că Rusia nu va reuși să-și înfăptuiască vechiul plan din secolele trecute — *la care de altfel nu s'ar mai gândi astăzi* — de oarece Franța și Anglia se vor împotrivi cu autoritate.

De asemenea se afirmă că, după înfrângerea și izgonirea turcilor din Europa, se va stabili în strâmtoari un regim de neutralitate absolută, că orașul Constantinopol va deveni un port internațional, așa că va fi exclus pericolul imperialismului rusesc și se va împiedica dominațiunea exclusivă slavă pe malurile mălurilor dela răsăritul și sudul peninsulei balcanice.

Panslavismul și primejdia lui.

Discutarea serioasă a ipotezei că succesiunea omului bolnav s'ar putea deschide în folosul tuturilor, prin internaționalizarea Constantinopolului și a strâmtoarilor, va dovedi, în mod riguros cred, că nu se vor realiza, și că din contră, moștenirea se va deschide mai ales în profitul Rusiei și al imperialismului slav.

Intr'adevăr: *manifestul Țarului* este o afirmare solemnă și indiscutabilă că Rusia n'a încetat de a urmări aceeași țintă politică, căci în el se invoacă *drepturile istorice hărăzite de strămoși* odată cu anunțarea *deznodământului fatal pentru Turcia*.

În capitolul IV precedent am pus sub ochii cititorilor remarcabilul pasagiu din cunoscuta carte a celebrului istoric francez *Albert Sorel*, care scoate în relief misiunea istorică a Țarilor de a realiza planul de dominațiune în Turcia la Constantinopol (vezi *Question d'Orient*).

Acelaș lucru îl mărturisește și *A. Debidour* în *Histoire diplomatique de l'Europe depuis 1814—1879*, când vorbește în capitolul «*Une entente cordiale*» (tom. I) de *progresele Rusiei în Marea Neagră și spre Constantinopol*; când arată

în capitolul «*Le Napoléon de la Paix*» cum Rusia prin tratatul secret dela Unkiar-Skelessi (1833) impus Turciei *își rezervă exclusiv Bosforul contra celorlalte puteri.*

Intr'o carte mai recentă, imprimată la 1905 la Paris, purtând titlul «*Une confédération orientale comme solution de la question orientale*» — scrisă de o persoană care și-a păstrat anonimul subiscăbind *Un latin* — preconizându-se confederațiunea statelor balcanice împreună cu România, sub protectoratul Italiei instalată la Constantinopol (soluțiune care s'a constatat irealizabilă, *precum însuși d. Take Ionescu* o proclamă într'un articol publicat la 1903 în *Monthly Review* din Londra, *când susține că idealul federațiunii balcanice ar fi aproape imposibil de realizat*) — în acea carte sunt pasagii caracteristice cu privire la scopul politicei rusești.

Astfel la pag. 21 stă scris «*Rușii au râvnit totdeauna posesiunea peninsulei balcanice. Petru cel Mare, înțelegând importanța stăpânirii Bosforului și Dardanelelor visă de atunci să întindă dominațiunea asupra Constantinopolului, considerat ca fiind cheia mărilor.*

Politica sa a fost urmată de Catherina II-a și a rămas tradițională pentru toți suveranii ce i-au urmat la tron... *De atunci mereu Rusia a căutat să creieze greutăți imperiului turc, împingând micile popoare balcanice să scuture jugul otoman...*» La pag. 208: «*Rusia ar fi prea de temut dacă ar reuși să înfăptuiască visul tuturilor panslaviștilor, adică o mare confederație slavă sub protectoratul ei... Caracteristica adevăratului panslavist consistă în aceia că reduce cheștiunea orientului la o cheștiune slavă și că vede în Țarul tuturilor Rusiilor pe succesorul lui Constantin cel Mare... Exemplul Poloniei, Finlandei, provinciilor baltice și al Basarabiei este edificator, de aceia n'ar fi rațional de a sfărâma monarhia absolută a Turciei pentru a încredința monarhiei țariste sarcina de a asigura desvoltarea elementelor liberale.*»

Citind această scriere (*volumul este depus la Min. de interne francez*), peste care sunt fericit că am dat acum, am

găsit cu satisfacțiune legitimă o confirmare mai mult a judecăței mele asupra pericolului slav și asupra tendințelor imperialismului rusec, și aceasta fiindcă *Un latin* (negreșit o persoană cu autoritate) *subliniază* în termeni energici *pericolul slav*, despre care mulți superficiali și interesați se mulțumesc a afirma că reprezintă numai o gogoriță neînțeleasă.

Politica externă a Rusiei este politica panslavistă tradițională; acțiunea ei este acțiunea panslavistă: *acest adevăr trebuie proclamat sus și tare*. Insuși Țarul o afirmă prin telegrama adresată împăratului Germaniei, înaintea declarațiunei de război. Intr'adevăr: în August trecut, după reîntoarcerea împăratului Wilhelm la Berlin, acesta a trimis Țarului o telegramă, în care manifestând dorința de a înlătură dificultățile, făcea aluzie directă la curentele opiniunei publice rusești (opinie publică în Rusia! — nu, aluzia era la curentul panslavist). La aceasta Țarul răspunde prin o telegramă care declară fățiș «*Prevăd că nu peste mult va trebui să cedez insistențelor ce se depun în jurul meu și voi lua dispozițiuni care în mod fatal vor provoca războiul*». Dispozițiunile au consistat în mobilizarea armatei, tainic începută.

Prin urmare autocratul constituțional a fost împins de panslaviști ca să ajungă la provocarea războiului; fiindcă politica panslavistă ca să-și atingă ținta a invocat totdeauna pretexte abile. Atitudinea actuală a Rusiei seamănă foarte mult cu atitudinea Rusiei la 1875—1877.

Intr'adevăr, iată, după *A. Debidour*¹ istoricul francez citat *geneza războiului ruso-turc* dela 1877: «Panslavismul se întindea în fiecare zi în peninsula balcanică, *România, Serbia, Muntenegrul* îi serveau ca baze de operațiuni pentru a *agită Bosnia, Herțegovina și Bulgaria*. Rusia nu se împacă de loc cu creditul dobândit de Austro-Ungaria la Belgrad și București prin încheierea convențiunilor de comerț, de aceia agenții rusești mișunau și lucrau. Populațiunile creștine din Bosnia și Herțegovina se răscurară, *ajutate de*

¹ Operă citată, t. II, pag. 479 și urm.

sârbi și muntenegreni. Serbia și Muntenegrul declară război Turciei, dar când aceste mici regate nu mai putură rezista acțiunii militare a turcilor, *Rusia își descoperi jocul, începând cu o amenințare «așa de exigentă și semeată și în termeni atât de insultători, încât era evident că era calculată pentru a provoca o ruptură».*

În fine, imediat după aceasta, încep ostilitățile, Rusia atacând Turcia în Asia Mică prin *Ardaham și Erzerum*, în Europa armatele țarului trecând Dunărea și Balcanii, înaintând spre Adrianopol și Constantinopol. Cu siguranță, așa dar, orice minte românească, cugetând adânc și analizând problema politică, trebuie să recunoască faptul că Rusia urmărește fără preget scopul tradițional al panslavismului, *visul imperialismului slav dominator.*

Apropiind această constatare de cealaltă declarațiune din manifestul țarului: *«grăbirea deznodământului fatal pentru Turcia»* se învederează pe deplin urzirea planului de a efectua, în caz de victorie, înlocuirea stăpânirii turcești prin cea rusească și slavă pe malurile Mării de Marmara (în Bosfor și Dardanele).

Franța, Anglia și tendințele rusești.

Contra planului pe care Rusia n'a putut până astăzi să-l execute din cauza opunerii Angliei, Franței și Prusiei (încă din timpul lui Frederic cel Mare), cine se va putea împotrivi cu eficacitate, în cazul înfrângerii definitive a germanilor în acelaș timp cu desființarea Austro-Ungariei?

Rusia, cu toată imensitatea ei, luptă foarte din greu: numeroasele armate ale țarului se izbesc pe trei fronturi cu inimizii, între care germanii ce posedă armata cea mai extraordinar organizată.

Prin închiderea mării Baltice și a mării de Marmara dânsa este aproape izolată și mult stânjenită în mijloacele ei.

Prin urmare dacă ar putea să iasă victorioasă, ar triumfa

după colosale sacrificii: în așa împrejurări rămâne greu de presupus că Rusia va renunța la obținerea compensațiilor după care râvnește de atâta vreme și între care cea mai de căpetenie este tocmai stăpânirea strâmtorilor.

Nu numai greu de presupus dar chiar imposibil de admis.

Rusia va fi ireductibilă în pretențiunea ei; o va trâmbița Europei și lumii întregi prin *cornul de aur* unde va fi pătruns după victoria pe uscat și pe mare contra Turciei.

— *Franța*, aliata Rusiei, serbând după victorie reluarea Alsaciei-Lorenei și zdrobirea vrășmașului de rasă, grație și marilor eforturi ale Rusiei, nu va refuza nimic, nu va avea interes să impună ceva Rusiei, pentru că nu există ciocnire de interese contrarii între aceste două state. Franța se va gândi numai să țină strânsă unirea între o Franță biruitoare și satisfăcută și o Rusie mărită și împuternicită, spre a comprimă veleitățile de refacere și de revanșă a imperiului german.

Sigur este că nu va repeta greșala acțiunii sale politice dela Sebastopol în 1854 și la congresul dela Paris, după urmă căreia a rămas în războiul din 1870—1871 lipsită de sprijinul Rusiei.

Aprecierea exactă a realităților și pătrunderea istorică a evenimentelor duc cu necesitate la următoarea judecată politică.

Franța nu se va împotrivi în nici un mod Rusiei, ci îi va lăsa orientul european în stăpânire, în timp ce dânsa se va reîntări, în occident, așa fel *ca aceste două aliante să însururaze*, ca să zică astfel, cu strășnicie *cercul de fer pe care germanii l'ar putea face să plesnească curând prin umflarea activității lor uimitoare*.

— Dar *Englittera*? Englittera a avut, până aproape de timpurile noastre, un interes imediat și direct opus Rusiei ca să o împedice să dicteze la Constantinopol: aceasta din cauza Egiptului și pentru protecțiunea posesiunilor engleze din Asia.

Căci dacă Rusia ar fi obținut dela turci (cum încercase

și reușise prin tratatul amintit dela Unkiar-Skelessi) liberă trecere a escadrei rusești prin strâmtoari și posibilitatea debarcării trupelor pe coastele Siriei, ea ar fi devenit în stare *cu bine-voitorul concurs al Turciei*, suverana Egiptului, să amenințe supremația engleză aci, să atace posesiunea canalului de Suez și, compromițând asigurarea drumului scurt către Asia, să determine ruina imperiului colonial britanic în Asia.

În acelaș timp înaintările cuceritoare ale Rusiei prin Caucazia, Turkestanul spre golful Persic inspirau Engliterei temerea că dominațiunea ei în Indii să nu fie atacată de nesățiosul colos din două părți.

Astăzi, însă, situațiunile sunt diferite :

Anglia a pus stăpânire definitivă asupra Egiptului (cu învoirea Franței care a renunțat la splendida cucerire a lui *Napoleon I*) și asupra insulei Cipru, baza operațiunilor navale pentru protecțiunea Suezului și Egiptului.

Rușii, odată instalați la Constantinopol după victoria triplei-înțelegeri și prăbușirea imperiului otoman, sub presiunea formidabilă a armatelor lor, vor avea drumul prin Anatolia și valea Mesopotamiei spre a eși la oceanul indian, încât va dispărea interesul de a neliniști pe englezi în Egipt.

Negreșit expansiunea nemărginită a Rusiei în Asia, și apropierea ei de drumul Indiilor, este o problemă pe care englezii nu o vor privi cu indiferență; dar, din punctul de vedere ce ne reține acum atențiunea, nu este posibil a susține că Anglita va declara război spre a impune Rusiei părăsirea ambițioasei sale politici în orientul european.

Și, de sigur, fără război Anglia nu va avea mijocul să impună Rusiei părăsirea Constantinopolului! Însă cine se poate aștepta în mod serios ca să vada, la terminarea actualei conflagrațiuni, eșind din discuțiunile condițiunilor de pace un resbel între Rusia și Anglia pentru stramtoari, ceea ce ar face jocul Germaniei?

De altmintreli la ce rezultate poate duce pătrunderea mai

lesnicioasă a Rusiei spre golful Persic, cu ajutorul mării de Marmara ?

Două rezultate sunt de prevăzut în beneficiul Rusiei :

a) Sau ca să-și organizeze exportul bogățiilor miniere și petrolifere ; b) sau să-și adăpostească în golful Persic o escadră de război, capabilă să-i asigure contactul ușor cu țăr-mul răsăritean al Siberiei și tot odată să stabilească noi po-sesiuni coloniale în Asia și Oceania.

Ei bine Englitera poate privi cu liniște oricare din aceste eventualități.

Puternica flotă engleză, combinată cu cea japoneză, va fi totdeauna în măsură să înfrâneze ambițiunea flotei rusești în apele oceanelor. Apoi, chiar dacă Rusia în care *statul este așa de înapoiat și în care civilizațiunea poporului este atât de înceată*, ar fi în stare să înceapă a desfășura o activitate comercială mondială, va trebui foarte mult timp până când această activitate să poată lua proporțiuni de na-tură să alarmeze rivalitatea Angliei.

În orice caz atitudinea viitoare a Angliei trebuie să se deosebească deosebit de întrevăzută din scopul precis și din cauza princi-pală ce au aruncat-o în actuala conflagrațiune europeană.

Ori, ceea ce a determinat acțiunea Angliei, ceea ce susține energia ei contra Germaniei este *ideia mării rivalități co-merciale a Germaniei în lumea întreagă*, grija căderii im-periului britanic asupra mărilor din pricina concurenței for-midabile a Germaniei.

Uriașa muncă industrială a Germaniei ; imensa dezvoltare a comerciului său ; dobândirea metodică a deșeurilor mon-diale pentru desfacerea produselor industriei ; simțitoare creș-tere a marinelor de comerț și de război ale imperiului german sunt rezultatele strălucite ale muncii inteligente a poporului cel mai laborios. ¹

¹ Francezii, adversarii cei mai loali, o mărturisesc ei înșiși. A' vedea «*La folie franco-allemande*» par G. Aubert, cu o prefață de Raphael-Georges Lévy, membru al institutului, Martie 1914.

Dar tocmai prodigioasa activitate a alarmat ambițiunea egoistă a Mării Britanii, de a avea supremația mondială neatinsă pe mări și pe continentele coloniale, de a deține în mâinile sale comerțul și traficul lumii.

Această concepțiune îndrăzneată dar *egoistă* a fost adeseori cauza provocătoare sau scânteia aprinzătoare a marilor conflicte!

Și nimeni nu va contesta *egoismul aproape feroce* al rasei britanice, după cum nu se va putea tăgădui civilizația liberală a poporului englez.

Acum un secol și ceva, când ilustrul general *Bonaparte* — rezumând în geniul său sintetic și creator civilizația superioară, gloria fermecătoare și avântul eroic al Franței — s'a dus în Egipt să întemeieze pe pământul *piramidelor* o colonie admirabilă și reînviatoare a monumentelor străvechei civilizațiuni, și tot-odată să deschidă tutulor drumul mărilor spre Asia. Când mai târziu *Napoleon cel Mare* prin decretarea blocusului continental *urmărea*, pentru Europa și pentru Franța, să dobândească *libertatea mărilor* și să scuture *robia economică* impusă de *dominațiunea comercială engleză*.¹

Anglia s'a încordat toată, s'a ridicat cu furie, a provocat și alimentat coalițiunile europene contra lui *Napoleon* numai fiindcă vederea eră tulburată de gândul că puterea geniului politic și militar neîntrecut al lui *Napoleon* eră în stare să amenințe supremația ei economică și imperiul pe mări!

Istoria universală este martora constantă a politicii pe care *Englita* a urmărit-o.

Și astăzi *mobilitatea acțiunii politice engleze* este de aceeași

¹ Vezi *Histoire sommaire de la civilization* par G. Ducoudray, pag. 877—878, citând cuvintele lui *Napoleon*: «Pe când mă silesc să câștig cauza libertății mărilor, industria Franței se dezvoltă și se creiază». Autorul adaugă imediat; în 1815, după încetarea blocusului Anglia constata cu mirare că *continentul european se populase cu manufacturi*. Anglia deține monopolul! Da, Anglia liberală!

natură : să *suprime rivalitatea măreață a comerțului și marinii germane*. De aceea nu va opune rezistență politicii rusești, și *instalarea Rusiei la Constantinopol* în locul Turciei va însemna, pentru Anglita, *înlăturarea pătrunderii germane în Asia* prin linia Bagdat-Golful Persic, va însemna *îndepărtarea rivalității formidabile a Germaniei* din apropierea posesiunilor și coloniilor imperiului britanic.

Iată cari sunt motivele serioase pentru cari nu ne putem aștepta ca Rusia să fie oprită de Anglia să ocupe Constantinopolul și prin aceasta să exercite scăpânirea în strâmtori.

Italia, cu tot interesul ei capital de a împiedeca stabilirea puterii slave pe Bosfor ca și în Marea Adriatică, nu va reuși singură ca să împiedece realizarea planului panslavist.

Acțiunea Italiei, după părerea ce am justificat în prezentul studiu, nu va fi eficace decât în concertul Triplei-alianțe, și în special alătura de Germania, adică în eventualitatea victoriei germanilor contra rușilor, eventualitate care ne va scăpa pe noi de marele pericol slav, de pierderea Mării Negre, de nimicirea libertății strâmtoarelor.

Concluziune.

Considerațiunile expuse sunt rezultatul unei priviri obiective a cestiunii, unei convingeri adânc cumpănite, în afară de orice prejudecată politică sau idee preconcepută (de vreme ce sunt admiratorul talentului scriitorilor ruși de talia lui *Tolstoï, Dostoiewski, Pouchkine, Kowalewski*, etc., și simpatizez cu unele înclinațiuni poetice și mistice ale sufletului pur slav.

Ca orice bun român, însă, mi-am impus datoria să judec cu multă prevedere problema politică ce se înfățișează pentru țară acî în orientul european.

Inchiderea strâmtoarelor din cauza războiului actual ne-a adus și ne va aduce pagube simțitoare, paralizând comerțul de export. — Dar în cazul triumfului armatelor țariste și al

despotismului panslav? Rusia va ocupa atunci strămtorile și va dicta la Constantinopol. Noi vom avea, pe lângă imensitatea oceanului slav înconjurător, *regimul absolut și exclusiv* pe Marea Neagră și pe Marea de Marmara impus de un *imperiu cuceritor* și de un mare stat agricol (*ale cărui interese politice și economice ne vor fi direct protivnice*). Atunci, prin micșorarea și poate pierderea totală a litoralului Mării Negre, prin stânjenirea și suprimarea libertății strămtorilor, vom cădea în cea mai mare prăpastie economică, fiindcă din cauza distrugerii comerțului principal de export, nu vom mai posedă factorul economic, care astăzi condiționează progresul Statului și dezvoltarea civilizațiunii.

Egemonia militară a Germaniei și puterea ei economică covârșitoare nu pot să ne îngrijească, când avem constatarea precisă că dezvoltarea noastră de până acum s'a produs, *în condițiuni internaționale aproape identice*, fără nici o piedică din partea Germaniei, ba din contra, cu ajutorul ei necontestat.

De altmintreli, între egemonia militară și supremația politică a Rusiei și egemonia militară și supremația politico-comercială a Germaniei, trebuie să preferim fără ezitare pe acesta din urmă, ca *rezultanta unei civilizațiuni superioare*, a cărei legitimă influență ne este cu mult mai folositoare decât *incultura socială adâncă a Rusiei*.

10 Ianuarie 1915.

II.

RĂSPUNS UNOR OBJECȚIUNI PRODUSE ÎN CEȘTIUNEA STRĂMTORILOR ¹

În ziarul *Epoca* dela 21 Martie 1915, d-l C. I. Argetoianu, membru în comitetul partidului conservator și senator, a formulat o serie de obiecțiuni contra tezei pe care o susținem toți acei cari ne gândim la țara noastră și după care România are interesul suprem ca rușii să nu se instaleze ca stăpâni la Constantinopol și să nu se stabilească în orientul Europei dominațiunea imperialismului slav.

Consider necesară examinarea acelor obiecțiuni numai din cauza situațiunii d-lui Argetoianu în partidul de guvernământ protivnic guvernului actual.

— Articolul din *Epoca* coprinde o afirmațiune singulară și se termină printr'o concluziune tot atât de singulară și surprinzătoare.

Iată în scurt toată substanța articolului publicat de d-l Argetoianu (căci cred nemerit, pentru o călăuzire exactă în dezbateri, procedeul rezumării tezii ce se combate):

A) Chestiunea strămtorilor e *cu totul secundară* din punctul de vedere al determinării politicii noastre externe, față de conflictul, actual, de vreme ce libertatea navigațiunii prin

---

¹ Articol publicat în No. 21 din 27 Martie/15 în ziarul *Moldova* de sub direcțiunea d-lui P. P. Carp.

Bosfor și Dardanele se prezintă sub forma unei probleme insolubile ;

B) România posedă trei feluri de comunicații pentru comerțul exterior, anume : *a*) calea maritimă (Marea Neagră și strâmtorile spre Mediterana) ; *b*) calea pe uscat prin șase debușeuri (Vârciorova, Căineni, Predeal, Palanca, Ițcani, Ungheni) ; *c*) calea fluvială pe Dunăre (transbordarea dela un mal la altul și navigațiunea fluvială propriu zisă prin Porțile de fier) ;

C) În timp de pace, *oricare ar fi posesorul strâmtorilor*, el va respecta libertatea circulațiunii, ba încă va perfecționa și facilita această cale de comunicațiune ;

D) Circulația în timp de război — la care s'ar reduce la urma urmelor cestiunea strâmtorilor — nu poate fi garantată decât dacă s'ar realiza o stăpânire românească pe Bosfor și Dardanele, deci pe Constantinopol : soluțiune imposibilă ;

E) Orice altă soluțiune nu cheazăsuește nici o siguranță, fiindcă : *a*) dacă strâmtorile rămân sub dominațiunea otomană sau trec sub dominația rușilor, bulgarilor, grecilor și dacă noi am obține prin tractate internaționale sau speciale consfințirea principiului libertății navigațiunii, aceasta nu va însemna nimic, întru cât istoria e martoră neîntreruptă a violării pactelor și tractatelor încheiate ; *b*) dacă se internaționalizează sau se neutralizează strâmtorile, pe timp de pace soluțiunea aceasta nu ne-ar putea procura mai multe foloase decât oricare altă soluție, iar pe timp de război recenta violare a neutralității Belgiei și Luxemburgului arată îndestul ce se va întâmpla cu neutralitatea strâmtorilor, fie sub presiunea beligerantului mai puternic, fie din necesitatea însăși a apărării ocupării internaționale ;

F) Dacă până acum a existat o politică a strâmtorilor, aceasta este din cauza antagonismului dintre Rusia și Europa. Timpurile însă s'au schimbat, căci Franța și Anglia sunt aliatele Rusiei.

În orice caz, pentru România *ocuparea de către ruși a Constantinopolului și a strâmtorilor este indiferentă* ; numai

pentru Bulgaria, Grecia, Anglia (din cauza Egiptului) și pentru celelalte puteri mediteraneene are un interes simțitor cestiunea instalării formidabilelor forțe moscovite la Constantinopol;

G) Extinderea rușilor până la Mediterana, având dominația în strâmtoni, trebuie să ne lase nepăsători, *ba încă să o dorim*, pentrucă, nereușind acum rușii să-și realizeze planul pe spinarea turcilor și în dauna bulgarilor, grecilor, etc., ei vor năzuî în viitor la aceasta pe uscat, năvălind în România peste Prut, debarcând în Dobrogea și continuând pe uscat marșul militar spre Constantinopol!

H) Singura soluțiune posibilă pentru noi este *în afară de strâmtoni*, și anume în dezvoltarea căilor lateralnice de scurgerea comerțului.

Aceste căi zise de siguranță sunt: una directă prin Bulgaria spre Dedeagaci, alta prin Serbia spre Salonic și marea adriatică. Va trebui să le înființăm, să le întreținem și să le perfecționăm cu ori care sacrificii, *obținând* poduri de legătură cu Bulgaria și Serbia peste Dunăre, linii duble dela Dunăre-Dedeagaci, dela Dunăre-Niș dela Niș-Salonic și Niș-marea Adriatică, *amenajând* porturi și apoi refăcând și îndoind liniile ferate către nord, etc.

I) Scumpetea transitului pe căile ferate, în comparație cu acela mult mai efitin pe calea maritimă, nu este o obiecțiune seriasă, de oarece căile de siguranță vor fi întrebuințate numai pe timp de războiu, când tocmai valoarea mărfurilor crește în așa proporții că diferența de preț acoperă larg supra-taxa de transport.

— D-nu Argentoianu, terminând articolul său, rostește următoarea afirmațiune: cestiunea strâmtonilor este pentru România o *superfetațiune* (!) sau pe înțelesul românesc *inutilă* (!) — Se va vedeà îndată ce *adevărata superfetațiune* constituie articolul d-sale, și cu *câtă superficialitate* analizează o cestiune, tratată totdeauna cu mare seriozitate, atât în istorie, în diplomație cât și în politica externă și economică a statelor europene.

— Dela început o obserbațiune isbitoare :

D-nu *Take Ionescu*, a cărei inteligență politică este netăgăduită, având conștiința deplină a *însemnătății strâmtorilor pentru noi*, a invocat în toată acțiunea sa politică principiul neutralizării și internaționalizării strâmtorilor, pentru a justifica alipirea României de politica Rusiei și a preveni astfel *argumentul pericolului instalării rusești la Constantinopol*.

Nimeni, crəd, nu va fi convins cu mai multă tărie de argumentul superfetațiunei, exprimat de d-nu Argentoianu, decât de teza politică a d-lui T. Ionescu, capul diriguitor al mișcării naționaliste. De aceeaș părere (a d-lui Ionescu) este și marele ziar parisian *Le Temps* în Buletinul dela 10 Martie 1915 (No. 19605), intitulat «*România și strâmtorile*» și în care de altfel, *se găsesc principalele idei ale articolului d-lui Argentoianu*. — (Problemă secundară întrebarea cine va comandă Dardanelele! — Rusia victorioasă și instalată la Constantinopol, *chiar abuzând de forța ei pentru a închide Dardanelele*, nu ar creia României o pozițiune mai gravă decât aceia pe care ar avea-o când Rusia, devenită ostilă, i-ar blocă portul Constanța; căci Rusia stăpână în marea Neagră și astăzi, fără strâmtori, poate paraliza comerțul românesc! — In cazul închiderii Dardanelelor și a ostilității Rusiei, îi rămâne României căile de comunicare pe uscat cu țările vecine, spre a-și transporta produsele!)

Ei bine totuși *Le Temps* declară în termeni expresi; «*Cestiunea strâmtorilor este importantă pentru România*, fiindcă nu are altă eșire la mare; dar mersul victorios al aliaților la Constantinopol are ca prim obiectiv *deschiderea strâmtorilor* și drapelele care vor fâlfâi pe Bosfor vor fi o *garanție nediscutabilă* că această cale maritimă nu va mai fi nici odată închisă, oricare a fi regimul ce va înlocui puterea sultanului... Victoria aliaților, *chiar cu Rusia la Constantinopol*, va asigura (?) României *trecerea prin strâmtori, libertatea politică și economică, unitatea națională (!!!)*.

Și *Le Temps*, care privește cestiunea strâmtorilor ca im-

portantă pentru noi așa că se silește să ne facă a priimî soluțiunea ce o crede asigurătoare pentru importanța cestiunei ce interesează România, *face diplomatie* în numele unui beligerant grav lovit prin sângerosul conflict de astăzi; dar nu privește interesul României în toată comploarea lui, căci ma rele ziar vorbește de spiritul cuceritor și de ambiția dominatoare a puterilor centrale, *punând pe Rusia*, alătura de Franța și Anglia, *ca reprezentantă a sentimentului de justiție, a ideii de dreptate, a concepțiunei de libertate pentru națiunile mici (!!!)*; și afirmă ce soartă nenorocită ar avea *Transilvania, România, Balcanii*, în cazul victoriei turco-germană! Dar ziarul *Le Temps* nu s'a întrebat *dacă victoria Rusiei, dacă triumful imperialismului slav, dacă biruința panslavismului cuceritor și despotic vor avea cele mai salutare efecte asupra Basarabiei (înmormântată), asupra României (comprimată de brațele ursului dela nord)?*

— Ori cum este edificatoare constatarea că însuși ziarul *Le Temps*, cu toată încrederea ditirambică ce o are în politica aliatai, proclamă importanța cestiunei strâmtorilor pentru România și necesitatea asigurării ei prin regimul internaționalizării, pe când d. *Argentoianu* aruncă o privire indiferentă și *gonește norii amenințători ai problemei* cu aceiași liniște sufletească cu care cineva ar risipi, dând cu mâna, norii de fum trași din narghileaua fumată pe când ar sorbi cafea pe malul Bosforului!

— *Analizarea argumentărei d-lui Argentoianu* (vezi *Le Temps*) Ideia esențială a tezei este, așa dar, că strâmtorile vor fi tdtd'auna deschise în timp de pace, iar în timp de război vor fi închise în viitor ca și în prezent.

Timpul de pace este timpul normal, *perioada cea lungă și fecundantă*: deci el are importanța deosebită.

Timpul de război este o perioadă extra ordinară, interval de strâmtoare aproape generală.

Ce se petrecea până acum în timp de pace și ce se va petrece în viitor, când strâmtorile nu s'ar mai găsi în po-

sesiunea turcilor. Până acum, o știm cu toții, strâmtoarele erau și au fost larg deschise comerțului tuturilor statelor, pe temeiul stipulațiilor din tractatele dela 1841 și 1856, referitoare la regimul internațional aprobat pentru strâmtoare.

De regimul stăpânirii turcești, condiționat de libertatea navigațiunii comerciale, a profitat România, pentru a-și stabili traficul său comercial maritim, care reprezintă întregul traficului comercial pe uscat.

Aceiași va rămâne, oare, situațiunea, când ruși vor stăpâni strâmtoarele? Impărăția rusă formează un stat militar formidabil; ea va domina, ca supremă conducătoare a slavismului din centrul și dud-vestul Europei tot litoralul mării Negre, mării Egee, și cu o presiune serioasă prin Serbia în marea Adriatică.

Rusia, *fară eminemente agricolă*, cu interese comerciale contrarii intereselor noastre, produce numai astăzi pe o întindere cultivabilă de 120.000.000 hectare (cu o cultură rudimentară din cauza lucrării fără mașini, cu pluguri de lemn, fără întrebuințarea îngrășământului, în cât scoate abia 12 hectolitri la hectar) *câteva sute de milioane* hectolitri grâu, *pe care mai tot îl exportă*, fiindcă hrana populației se face din secară și orz. Ea mai posedă o bogăție imensă în petrol, lemn (scânduri), produce făinuri, pe care toate le-a impus chiar de acum pe piețele orientale, făcând o mare concurență făinurilor și petrolului românesc.

Rusia, victorioasă, instalată la Constantinopol, va avea subegida sa politică și militară pe Serbia și pe Bulgaria. Macedonia, Tracia, Bosnia și mai toate ținuturile ce vor fi ocupate de slavi, la caz de victorie desăvârșită a slavismului, vor constitui pământuri de *producțiune agricolă*, așa că Rusia, Bulgaria și Serbia vor vedea în noi o concurență rivală.

Rusia, interesată în exportul grâului, petrolului, zahărului. Bulgaria și Serbia interesate să scurgă pe piețele orientale (Egipt și Asia mică) și pe piețele occidentale (Italia mai ales) producțiunile lor agricole și altele (făinuri, fructe, etc.)

vor lua toate măsurile ca să atingă activitatea noastră comercială și să înlătore concurența producțiunii românești.

Circulația vapoarelor noastre va fi împedecată *indirect* prin măsuri de îngreunarea transportului, prin impunerea, cu ajutorul prestigiului militar și politic al Rusiei, la obligațiunea ca târgurile de desfacerea mărfurilor să se aprovizioneze din țările slave; și, la nevoie, circulațiunea va putea fi *direct* oprită prin închideri provizorii, repetate, totale.

— Ce poate răspunde d-l Argentoianu? Ar fi d-sa în stare să tăgăduiască *conflictul fatal* ce se va produce între interesele economice ale țărilor *cu producțiune similară*?

Și, într'un asemenea conflict, mai începe îndoială că succesul va aparține statului puternic, lumii slave confederate pe baza interesului politic și economic?

Stăpânirea otomană în strâmtori garantează, pe timp de pace, libertatea navigațiunii, fiindcă este nevoită a se supune legăturilor internaționale dictate de Europa, fiindcă n'are interese economice protivnice, și fiindcă Turcia este și va rămâne slabă, neputincioasă pentru a lupta contra tuturor statelor ce au nevoie de strâmtori.

Din contră Rusia, împreună cu unirea slavă din Balcani, reprezintă o forță uriașă, va organiza o barieră neînlăturabilă pentru trecerea prin Marea de Marmara.

In acest caz argumentul d-lui Argentoianu că tractatele ce am obține pentru consființirea principiului liberei navigațiuni, nu ne asigură întru nimic contra violării lor își va produce efectul deplin, căci într'adevăr Rusia va rupe, după voința și chibzuința ei, stipulațiunile convenționale stabilite astfel că argumentul d-lui Argentoianu este *un motiv mai mult* contra părerei sale că ne-ar fi indiferentă soluțiunea cestiunei strâmtorilor, în afară de stăpânirea noastră directă asupra Constantinopolul (ipoteză fantastică).

— D-l Argentoianu nu se mulțumește totuși a încerca să demonstreze că ne este cu totul indiferent cine va stăpâni strâmtorile. D-sa merge mai departe, *departe de tot*, și, *ca și cum o duhoare panslavistă i-ar fi curățat sufletul de*

griji, strigă cu voinicie că *trebuie să dorim extinderea rușilor până la Mediterana*, căci altfel mai târziu rușii vor năvăli peste Prut și în Dobrogea ca să pătrundă prin Balcani la Constantinopol.

Vizibil este că pe d-l Argentoianu l'a impresionat observațiunea făcută de gazeta franceză *Le Temps* că «Rusia la Constantinopol, chiar abuzând de forța ei, nu ar creia României o pozițiune mai gravă decât aceia pe care, astăzi, stăpâna Mării Negre ar determina-o blocând portul Constanța».

Stăpânit de această impresiune, d-l Argentoianu *recunoaște* că, din punctul de vedere rusec, Rusia are un interes capital să pătrundă la Constantinopol și să poseadă strâmtoarele.

Firește, putem mărturisii că singură *năzuința comercială* a Rusiei e foarte legitimă, dar circulația vapoarelor de comerț rusești se bucură, sub regimul turcesc, de aceeași libertate ca toată lumea Rusia, însă, urmărește *dominațiunea militară în strmtori*, și atunci pericolul devine învederat, fiindcă dacă astăzi acțiunea Rusiei, stăpână numai în Marea Neagră, ne poate lovi puternic prin paralizarea comerciului în portul Constanța, cât mai puternic ne va lovi mâine, când va stăpâni și strâmtoarele, având de apărat interesul tuturor slavilor, adică să înlătore concurența comercială a României.

Dar Rusia, împedecată să ajungă la Constantinopol, înfrântă pe uscat de germani sau cel puțin considerabil slăbită, nu va fi capabilă să năvălească și să violeze neutralitate~~ea~~ noastră, căci planul ei de a se instala pe malurile Bosforului, *izbind interesele mari ale Germaniei*, aceasta i se va împotrivi cu succes.

Observațiunea ziarului *Le Temps* este pur și simplu înșelătoare.

— Stăpânirea turcă în strâmtoari și echilibrarea numeroaselor armate ruse prin forțele puternic organizate ale Germaniei, sunt și vor fi o pavază suficientă contra ofensivei periculoase a rușilor, fie la Prut fie la Constanța.

În adevăr: dacă Rusia ne-ar blocă portul Constanța, Ger-

mania — *cu care trebuie să trăim aliată* — va dicta Turciei închiderea strâmtorilor pentru vasele rusești; eventualitate ce ar costa foarte mult pe Rusia; iar dacă Rusia ar intenționa să năvălească prin Moldova, Germania ar ataca-o pe la spate, în vreme ce noi am opune mult mai mult decât o rezistență inutil eroidă, cum a făcut Belgia.

D-l Argentoianu, pare, că nu a reflectat cu atențiune la *problema unității noastre naționale*.

D-sa nu și-a pus întrebarea: *ce se va alege de Basarabia* dacă noi am lupta alături de ruși și am contribui până și la împlinirea dorinței instalării lor la Constantinopol?

În conferințele naționaliștilor și chiar în discursurile patriotice se spune destul de lămurit: «Noi nu uităm Basarabia; să luăm acum, când Austro-Ungaria se clatină și se fărâmă, Transilvania și Bucovina, iar mai târziu cu puteri mărite *vom revendica Basarabia!*».

Or, după triumful rușilor, aliați cu noi, după cuceririle lor în Polonia austriacă, în Galiția, în Bucovina nordică, după stabilirea lor în marea de Marmara și după unirea slavilor dela nord și dela sud, nu este așa, că nu va mai fi posibil să ne gândim la Basarabia?

Cum am putea încerca măcar să formulăm dreptul de revendicare la pământul Basarabiei contra mărimii aproape fantastice a unei asemenea Puteri?

Dar, atunci, dorința ce *arzător* o exprimă d-l Argentoianu pentru așezarea rușilor ca stăpâni la Constantinopol, deci pentru triumful lor militar și politic, nu cuprinde în' sine implicit *renunțarea definitivă la Basarabia?*

Neapărat că da; însă renunțarea la această țară mănoasă ca pământ, atât de importantă ca litoral la gurile Dunărei și la marea Neagră, la această țară ce a făcut *trup din trupul Moldovei lui Ștefan cel Mare*, ar fi o politică antinațională, o politică extrem de dăunătoare pentru destinele viitoare ale statului român.

— Ultima considerațiune pe care d-l Argentoianu o invoacă spre a motivă opiniunea, conform căreia România poate să

se desintereseze de soarta strâmtoarelor, se întemeiază pe ideea că cea mai bună soluțiune realizabilă ar consta din *creierea căilor de siguranță* prin Bulgaria și Serbia.

Or, tocmai această soluțiune este o *soluțiune secundară*.

In timp de pace, și în teza d-lui Argetoianu că oricine ar fi stăpânul strâmtoarelor, el va avea tot interesul să respecte și să faciliteze libera trecere a vapoarelor comerciale — căile de siguranță vor fi aproape neutilizabile, pentru *cuvântul hotărâtor* ce-l invoacă însuși d-l Argetoianu, adică *scumpetea tranzitului pe căile ferate* comparativ cu acela *mult mai ieftin* pe mare.

In timp de război, când strâmtoarele s'ar închide, este adevărat, acestei căi de siguranță ar putea să funcționeze în locul vapoarelor. Dar, pe de o parte, cine se va gândi serios ca să vâre în asemenea mari întreprinderi capitaluri colosale de investire, de operațiune, de întreținere, de ameliorare etc., când dela început se arată cu siguranță că cea mai mare parte din vreme (în timp de pace și în epoca normală), comerțul se va efectua pe marea Neagră?

Pe de altă parte, construirea acelor linii de siguranță reclamă învoirea Bulgariei și a Serbiei.

Am demonstrat până acum, că cele două țări, cu producțiuni similare producțiunilor noastre, vor fi rivalele și concurențele României.

Bulgaria și Serbia, alătura de Rusia triumfătoare și dictatoare la Constantinopol, ne vor face să simțim greutatea dominațiunii slave.

De aceia programul creiării și întrebuințării acelor căi de comunicație are toți sortii să nu se înfăptuiască.

— *Apare astfel în lumină clară slăbiciunea complectă a argumentărei prezentate de d-l Argentoianu precum și temeritatea afirmațiunilor sale că cestiunea strâmtoarelor este o superfetațiune.*

Teza internaționalizării sau neutralizării strâmtoarelor prin deciziunea comună a Angliei și Franței, opusă ambițiunii

rusești și panslave, am discutat-o și analizat-o sub capitolul de mai sus «*Cestiunea Mării Negre*».

Acolo am pus în evidență lipsa de valoare a acestei teze față cu următoarele constatări precise :

a) Voința exprimată prin manifestul Țarului tuturor rușilor și declarațiunile oficiale din Duma rusă.

b) Pozițiunea actuală a Angliei ca *stăpână directă* și definitivă a Egiptului nu o mai expune primejdiei din partea unei mari puteri, influență la Constantinopol, ca să capteze voința suzeranului Egiptului.

c) Scopul politicei actuale a Angliei de a înlătură cu desăvârșire concurența comercială formidabilă a Germaniei prin strâmtoni și Asia mică către Marea Indiilor și continentul asiatic (fiind în lume unica concurență alarmantă pentru ambiția egoistă și exclusivistă a imperialismului colonial britanic).

d) Legăturile de alianță intimă între Franța și Rusia, și necesitatea menținerii acestor legături cu oricâte concesiuni.

24 Martie 1915.

Nouile declarațiuni și explicațiuni apărute în ziarele rusești autorizate; noul punct de vedere exprimat de marele ziar francez *Le Temps* și chiar unele reticențe englezești demonstrează mereu adâncă prevedere din studiul conținut în această lucrare.

**SCRISOAREA D-LUI P. NEICOFF, PRIMUL SECRETAR
AL LEGAȚIUNEI BULGARE ¹**

Articolul d-lui Ioan D. Filitti «România și conflictul european», care a apărut în «Noua Revistă Română» mi-a sugerat observațiunile următoare :

Una din cele 4 mari convingeri pe cari d-nul Filitti și-a bazat interesantul său studiu, este aceasta: Ostilitatea periculoasă a Bulgariei. Convingerea aceasta însă, nu e întemeiată decât pe echilibrul forțelor în numele cărora România a intervenit anul trecut în trebile balcanice, asigurându-și un succes moral considerabil și tot de odată o largă compensație teritorială.

E adevărat că rând pe rând și cu șanse inegale, principiul echilibrului a fost invocat de Serbia în 1885 și de Grecia în 1886.

Nu e mai puțin adevărat, totuși că pentru statele care au de realizat un ideal național, invocarea acestui principiu nu poate fi decât un act de oportunism ; căci o politică națională consequentă nu poate sta decât pe principiul naționalităților.

În ce privește Bulgaria, ea n'a avut nici odată o politică ca aceea.

Ea n'a părăsit nici odată principiul naționalităților care implică recunoașterea pentru oricare altă țară, a dreptului

---

¹ Publicată în No. 13 vol. XVI al *Nouei reviste române*, în franțuzește și românește.

de luptă spre atingerea și realizarea idealului său național. Și nimic nu însă să se înțeleagă că Bulgaria, în momentul de față, își va schimba calea pe care și-a tras-o împiedicând pe vecinii săi ca să-și atingă unitatea lor națională.

România, Bulgaria și Serbia au toate trei, un mare țel de urmărit, Bulgaria, înaintea celorlalte aproape își atinsese în 1912 fruntariile sale naționale.

Dar în numele echilibrului forțelor în Balcani, un al doilea bloc balcanic urmă celui dintâi și făcu pe Bulgaria să piardă toate roadele victoriei sale, îndepărtând-o mai mult ca nici odată de aspirațiile sale naționale.

Astăzi, nemăsuratul conflict armat care sfâșie Europa, face să strălucească într'un chip neașteptat în ochii popoarelor mici, mutilate de către congrese, zarea unui mare și fericit viitor. Fiecare dintre noi își îndreaptă privirea de partea aceea unde marea mulțime a conaționalilor suferă jugul străin.

Ei bine, pentru a privi de partea aceasta, vrând nevrând Românii și Bulgarii își întorc spetele, dacă mi-e permis să mă exprim astfel.

Pentru d. Filitti ceasul revanșei bulgare împotriva României va suna îndată ce aceasta va ridica armele pentru Transilvania. Să nu se mai înșele d. Filitti. Vremurile sunt nespuse de critice și principiul naționalităților rămâne, astăzi mai mult ca ori când, puntea noastră de salvare, pentru noi cestelalte state mici. Și principiul acesta ne împinge nu spre Dobrogea, cum o vrea d. Filitti, ci spre Macedonia.

Bulgaria n'a râvnit nici odată la Dobrogea veche. Numele acesta n'a primit la noi o actualitate dureroasă de cât prin faptul anexării la România a părții bulgărești din această provincie. Pierderea acestui teritoriu a fost foarte crudă pentru noi toți; dar e ceva mai mult decât pierderea acestui teritoriu, e pierderea prieteniei României, care ar fi venit ca o consecință dacă bunele raporturi cu România n'ar alcătui temelia politicei ori cărui guvern bulgar.

Principiul echilibrului invocat de România anul trecut, a

fost poate o gravă eroare. Și această eroare apasă astăzi atât asupra politicei române cât și asupra aceleia noastră.

În ceasul de față s'a pus dilema următoare pentru România: să facă o politică națională sau să continue politica de echilibru inaugurată în 1913. În primul caz, ea trebuie să favorizeze și să ajute aceiaș politică la vecinele sale dela sud. Firește, România e liberă să urmeze politica din 1913, dar asta veți conveni și d-voastră, e o politică sterilă, care constă în supravegheri și bănueli reciproce, și a cărui rezultate nu pot fi de cât negative.

Binevoîți, etc....

P. S. Se înțelege că ideile expuse sunt personale și că ele nu ar putea în nici un caz angaja Legațiunea. Născut în România, unde am numeroase legături de familie, rapoartele de prietenie între cele două țări îmi sunt cu deosebire și personal scumpe.

**RĂSPUNSUL D-LUI FILITTI LA SCRISOAREA
PRIMULUI SECRETAR AL LEGAȚIUNEI BUL-
GARE DIN BUCUREȘTI ¹**

Sentimentele personale arătate de d. Neïcoff sunt inspirate de amintirile nașterii sale în România și a legăturilor de rudenie contractate în țară; și dovedesc o procedare delicată a inițiativei autorului scrisoarei.

D. Neïcoff, se vede, s'a resimțit de atingerea sa cu atmosfera României, în care plutește o calitate proprie poporului român: noblețea și blândețea morală. Dar împortă a cunoaște sentimentul Bulgariei *ca stat politic și militar*; și d. Neïcoff adaogă, la finele scrisorii, că *ideile ce expune îi sunt cu totul personale* și nu pot angaja Legațiunea.

Din expunerea chiar a observațiunilor făcute de d. Neïcoff rezultă limpede pentru România obligațiunea de a apăra provincia transdanubiană și de a preveni ostilitatea eventuală a Bulgariei.

În adevăr, într'un pasagiu al scrisorii, unde se arată că politica Bulgariei constă din principiul naționalităților d-l Neïcoff afirmă *cruda durere* încercată prin pierderea *teritoriului bulgar* și permite a se deduce că, în aplicarea principiului naționalităților, Bulgaria va căuta redobândirea pământului anexat.

Fiindcă nu este posibil a crede că principiul naționalită-

---

¹ Publicat în franțuzește și românește, ca și precedenta scrisoare în același număr al revistei d-lui profesor universitar C. Rădulescu-Motru.

filor va fi aplicat de bulgari numai în Macedonia și că ei vor renunța de bunăvoie la Dobrogea cel puțin la teritoriul dobrogean anexat în 1913 (și aceasta încă numai pentru a onora sinceritatea personală a d-lui Neïcoff).

Oricum să discutăm observațiunile principale conținute în scrisoarea d-lui Neïcoff.

D-sa procedând cu *fineță diplomatică* (ca orice diplomat), opune principiul etern al naționalităților principiului oportunist al echilibrului forțelor; și ca să liniștească România, în ce privește intențiile Bulgariei, susține că, în momentul când România va intra în Transilvania și Bucovina spre a-și realiza idealul național, Bulgaria va face stânga împrejur spre a merge să-și îndeplinească pe al său în Macedonia.

Consecința adoptării și respectării principiului naționalităților nu va fi aceea că bulgarii ne vor cere părăsirea cel puțin a Dobrogei bulgare, pentru a ne vedea de idealul național?

D. Neïcoff ca bun diplomat, lasă a se înțelege că are această speranță pentru a vedea restabilindu-se raporturile de prietenie între cele două țări.

Se va vedea numai decât motivele serioase care împiedică România să practice o politică de renunțare.

— Negreșit politica națională, de care vorbește d. Neïcoff, formează dorința tuturor popoarelor, care pot revendica teritorii locuite de conaționali. Dar principiul naționalităților nu exclude necesitatea principiului de forțe: probă exemplul Italiei și exemplul însuși invocat prin scrisoarea d-lui Neïcoff.

De mult raporturile internaționale ale puterilor și ale statelor sunt conduse de ideea echilibrului.

Această idee se impune pentru aceleași considerațiuni și statelor mijlocii și chiar celor mici.

Pentru un motiv de aceeași ordine când, anul trecut, Bulgaria a pretins în urma falsului diplomatic cu eliberarea pură și simplă a populațiunilor creștine de sub jugul musulman, dreptul să-și întindă cu totul departe fruntariile, ocupând Tracia (unde locuiesc mase întregi musulmane) și

Macedonia (unde există mase sârbești, grecești, aromânești etc.). România s'a văzut silită să se împotrivească ambițiunei nemăsurate ce eșea la iveală și care constituia un pericol pentru liniștea și siguranța statului român. Pericolul apărea deja în aspirațiunile bulgare la posesiunea Dobrogei. Proba evidentă a acestor aspirațiuni este stabilită printr'un document necontestabil (pe care d. Neïcoff nu va putea să-l conteste, de vreme ce piesele justificative au fost menționate în notele diplomatice ale guvernului român), anume că în cărțile militare oficiale *Dobrogea* este arătată *provincia ne-liberată* (adică care așteaptă liberarea ei de sub dominația românească.

Dar *posesiunea Dobrogei*, ca și a *Basarabiei*, are o importanță capitală pentru noi, din cauza Mării Negre ce ne este absolut indispensabilă. Tendința unei mari Bulgarii militare și ambițioase ne-a obligat deci să intervenim pentru restabilirea echilibrului de forțe în Balcani, și totodată a ne asigura *posesiunea Dobrogei* prin anexarea unei părți din cuadrilaterul bulgar ce mai aparținuse înainte României.

Anexiunea este justificată astfel de necesitatea de a avea o frontieră strategică împedecând ofensiva bulgară pentru cucerirea sau pentru invazia Dobrogei.

Pentru nimic în lume România nu va concepe ideia să se desiste din drepturile sale asupra Dobrogei, întru-cât litoralul Mării Negre este o condițiune vitală pentru dezvoltarea statului român, de care depinde forța românismului.

Atâta vreme cât va subsista problema dezvoltării statului nostru, existența Dobrogei ca parte integrantă a regatului român se impune în mod categoric.

Dar, atunci, dacă cuadrilaterul anexat, în virtutea păcii dela București, ne este indispensabil pentru posesiunea Dobrogei; și dacă Bulgaria nu renunță la ideia de a relua Dobrogea, evident este că rămâne întreaga demonstrațiune ce am făcut despre pericolul ostilității bulgare contra României.

Proba neîndoioasă a intențiunilor bulgărești, iată-o încă

odată, nici anul trecut nici azi guvernul bulgar n'a depus în Sobranie proiectul de lege cu ratificarea acestui punct esențial, pentru noi, din tractatul dela București. — Dece? D-rul Neicoff n'are nevoie de răspuns. — Bulgaria nu a acceptat nici acum condițiunile acelei păci.

În rezumat *idealul Macedoniei*, așa cum îl înțelege Bulgaria, nu se întemeiază numai pe principiul naționalităților, căci în acest caz bulgarii ar trebui să-l recunoască și sârbilor și grecilor: or, Bulgaria se împotrivesște în mare parte la această recunoaștere.

Tot astfel *idealul Traciei* și stăpânirea Bulgariei până la cele 3 mări (Neagră, Egee, Adriatică) nu au ca bază principiul naționalităților.

În consecință ne este imposibil să primim pur și simplu teza bulgară a principiului naționalităților și să ne înșelăm pe noi înșine cu o iluziune amăgitoare.

Interesul politicii de viitor ne prescrie datoria să ducem, pe cât posibil, în mod paralel politica ambelor principii.

Dacă statul bulgar e în drept, ca și noi, să aspire la mărirea și dezvoltarea cea mai grandioasă, ca răsplată a energiei și muncii intense a poporului bulgar, nu poate însă pretinde ca *România* să părăsească politica echilibrului forțelor, reprezentând cea mai bună garanție a raporturilor de bună vecinătate între ambele popoare.

I N D E X

	Pag.
<i>Politica externă a României.</i> — Considerațiuni generale. — Consecințele anexării Bosniei și Herțegovinei de către Austro-Ungaria	2 — 10
Înlesnirea proiectelor balcanice ale Rusiei prin războiul italian contra Turciei. — Geneza războiului italo-turc privitor la cucerirea Tripolitaniei. — Rusia și Franța servindu-se de confederațiunea statelor Balcanice în 1912—1913 pentru a atinge Germania	10 — 12
România față de alianța balcanică. — Jocul de întrecere al Puterilor spre fixa prietenia României. — Orientarea politice externe a României, și datoria imperioasă de a pregăti mari forțe militare	12 — 19
România în conflictul european. — Considerațiuni generale	19 — 23
Rolul și datoria Țării în actualul conflict	23 — 25
Superioritatea militară a Germaniei. — Ostilitatea periculoasă a Bulgariei	25 — 28
Gravitatea măririi și întinderii slavyilor împrejurul nostru .	28 — 32
Atitudinea neutrală a Italiei și interesul ei politic superior de a nu merge cu Tripla-înțelegere	32 — 40
Adevăratele interese ale politice de Stat	40 — 44
Interesele României	44 — 48
Adevărata soluțiune a problemei politice noastre externe .	48 — 57
Justificarea soluțiunii	57 — 63
Cestiunea Mării Negre și a strămtorilor. — Panslavismul și primejdia lui	63 — 70
Franța, Anglia și tendințele rusești. — Concluziune	70 — 81
Răspuns obiecțiunilor produse în chestia strămtorilor de ziarul <i>Le Temps</i> și d-nu C. I. Argintoianu, senator . . .	81 — 83
Scrisoarea d-lui P. Neicoff, Primul secretar al Legațiunii bulgare	85 — 88
Răspuns scrisorii d-lui Neicoff	

BUCUREȘTI

Tiparul Institutului de Arte Gra-
fice și Editura «MINERVA», Bd.

BCU Cluj Academiei 3, Str. Edgar Quinet 4

1915